

Met de zachte G

isbn: ?

uitgave: ...

© 2008

illustraties: Annie ...

vormgeving: Léon Mommersteeg, Velp

druk: drukkerij Van der Wiel en Smit, Arnhem

MET DE ZACHTE **g**

verzamelde columns van Willem Iven

uit

*Oase, tijdschrift voor vrienden van natuurrijke tuinen,
parken en plantsoenen.*

Voorwoord

‘Waarom een bundeling van columns?’ zult u vragen. Want columns, zijn dat niet de snoepjes die doorheen ernstiger publicaties gestrooid worden om het geheel wat lichter verteerbaar te maken? En is een verzameling columns dan niet zo iets als het na elkaar eten van een heleboel desserts, zonder de voorafgaandelijke maaltijden?

Wel, een column is natuurlijk meer dan dat. Als hij door een goede columnist geschreven is tenminste. En dat is Willem Iven zeker. In deze bundel leest u observaties en overdenkingen van een tuinman in hart en nieren, die ook een rasverteller is. Op het eerste gezicht badineert hij over los van elkaar staande waarnemingen en invallen. Maar bij nader toezien blijken de observaties gebed in een onderstroom van gedegen ecologisch denken. Daar bedoel ik mee dat ze de ingewikkelde relaties in de natuur niet simpeler voorstellen dan ze zijn, zonder ook maar een keer pedant of zwaar op de hand te worden. En dat, dat is een echte kunst. Lees maar eens in het stukje ‘Bosmuiszengeluk’ hoe Willem moeiteloos het omgekeerde verband beschrijft tussen het aantal roofkatten en de hoeveelheid hommelnesten in de tuin. En nooit heb ik zulke interessante beschrijving van bromvliegen gelezen als in ‘Spekzoekende vliegen’. Een herhaald terugkerend thema is ook dat het symptomatische bestrijden van onkruid en ongedierte zinloos is als je de oorzaken van het woekeren niet aanpakt. Willem ziet onkruid liever als bondgenoot. Hij houdt niet zo van dubbele bloemen. Die zijn hem te trots. Hij heeft meer oog voor wat spontaan opkomt in een oude op een Frans sluikestort gevonden blauwe emmer vol kalk. Het tekent hem ten voeten uit.

Vooraf vanaf 2000 wordt Willems taal nóg smeuijger, en delft hij dieper

in zijn geheugen en het verleden. Al merk je bij de lectuur soms een ondertoon van spijt om het verlies van zoveel moois, ja zelfs een smeulende kwaadheid om de menselijke domheid die dat verlies teweegbrengt - bij voorbeeld bij het aanhalen van zijn voor mij wel zeer herkenbare herinneringen aan wedervarens met ruilverkavelingen - , de toon blijft optimistischer en monnellachser dan ikzelf daarbij zou kunnen opbrengen. En daar kom je dan plots zo'n benijdenswaardig fantasierijk verhaal tegen als 'Vlugvogel'.

De 'zachte g' verwijst natuurlijk naar Willems Brabantse wortels. Die geeft hij op zodanige manier weer dat je hem bijna kan horen praten. Voor Hollanders, die de laatste jaren een soort licht neerbuigende sympathie voor pittoreske zuiderse klanken hebben ontwikkeld, kan dit exotisch klinken, maar het is ook geen Vlaams. Al denk ik dat het voor Vlamingen toch gemakkelijker te verstaan is. Ik vraag me bij voorbeeld af wat Noordnederlandse lezers zich voorstellen bij een woord zoals verinneweerd (De boomkruinentuin). Maar wat 'pisknollekes' en 'koeieromme' zijn weet ook ik dan weer niet. Willem brengt schitterende neologismen tot leven, zoals 'stoppelknolplukkerskou' (De groei van de herfst) en 'flapvleugelen' (gezegd over de 'slome droomkieviten' in 'Gezien'). Hij beschrijft opvallend vaak geluiden en soms vindt hij woorden uit om ze weer te geven.

Het is ontroerend in de laatste columns van deze bundel te lezen hoe er tenslotte alleen nog maar kijken en herinnering overblijft. Zonder bitterheid, want bij hen die niet meer kunnen buiten komen "groeit hevig en heftiger een verlangen. Naar een nieuwe lente. En een nieuw geluid."

Johan Heirman

Lente 1997	Vogels	8
Zomer 1997	Gapende mossen	9
Herfst 1997	Gevoelsboom	10
Winter 1997	Stokroosgek	11
Lente 1998	Bosmuizengeluk	12
Zomer 1998	Onkruiden zijn bondgenoten	13
Herfst 1998	Vogelzang in verschillende dorpen	14
Winter 1998	Blauwe-emmervegetatie	16
Lente 1999	Voortuintjesergernis opgelost	17
Zomer 1999	Geluiden van rugstreepadden en groene kikkers	19
Herfst 1999	Orgiedeeën	20
Winter 1999	Glijdlinden	22
Lente 2000	Knarievogel	23
Zomer 2000	Niet alle plaggen zijn plaggen	24
Herfst 2000	Spekzoekende vliegen	26
Winter 2000	Geslachtsgemeenschap	27
Lente 2001	Gruujn	28
Zomer 2001	De ware vreugde van het vreemdgaan	29
Herfst 2001	Vogelmeteorologie	30
Winter 2001	Stofzuighoogveen	31
Lente 2002	Hoogteverschil	33
Zomer 2002	Groot, goed en geef	34
Herfst 2002	Zomerse dagen	35
Winter 2002	Gelukkig-Nieuwjaarzaden	36
Lente 2003	Zwelling-geluk	38
Lente 2004	Herkomst geen garantie	39
Zomer 2004	Groen gebed	40
Winter 2004	Gezien	42
Zomer 2005	Vlugvogel	43
Lente 2006	De lente als Grensgeval	44
Herfst 2006	Onderweg	46
Lente 2007	Het eerste tuintje	47
Zomer 2007	De boomkruinentuin	49
Winter 2007	De groei van de herfst	51
Lente 2008	Tijd	54

Lente 1997

VOGELS

Vogels vliegen door de lucht, alleen, met tweeën, in troepen. Ze zwerfen over de velden en sluipen en kruipen door bos en heg. Vogels rennen langs de vloedlijn, waden door en zwemmen en duiken in het water. Vogels stappen door het gras. Er liggen vogels te dabben in droge zandkuiltjes. Vogels zingen al vliegend, en zittend op tak, draad en telefoondraad. Vogels hebben veren. Vogels zijn mooi.

Gevogelte is naakt. Het ligt koud in etalage of diepvries. Het staat op menukaarten en in advertenties. Het ligt tenslotte warm en geurend in een pan of op een bord. Van vogels kun je gevogelte maken. Je moet ze dan vangen met netten of strikken of ze doodschietsen en dan door een apporteerhond naar je toe laten brengen. Er kunnen niet genoeg vogels zijn. Toch? Maar altijd zijn er ergens te veel, zegt de vogelvanger, zegt de schutter, zegt de DVVer*. Deze teveelvogels horen tot het gedierte, ongedierte. Destijds lag de grote vuilstort van Heeze neven de Stra-brechtse Heide in het dal van de Rul. Als gevolg daarvan én van het vogelvoeren in enkele ijs- en sneeuw winters waren daar zoveel eksters dat we meenden er wat tegen te moeten doen in het belang van de broedresultaten van korhennen, slobenden en wulpen. We raapten honderden slapende eksters in de omgeving van de voerplek met in een verdovend middel gedrenkt graan.

In ons dorp zijn al jaren teveel kauwen en roeken. Zeggen de boeren. Want die zwartjakken pikken het plastic van de snijmaiskuilen kapot. Zeggen ook de burgers. Want kauwen stelen erwtjes en walnoten, ze kappen met hun snavels op de daken en ze verstoppert de schoorstenen. Maar er zijn niet teveel kauwen en roeken. Er zijn er precies zoveel als bij het aangeboden milieu passen. Er zijn er veel omdat er overal veel eetbaar afval is, ze te gemakkelijk op akkers en erven aan voedsel komen, en ook omdat er te zachte winters waren óf te strenge met overal vogelvoeder. Als de primaire oorzaken voor het voorkomen van roeken en kauwen niet worden weggenomen, zullen er veel

jongen van deze soorten geboren worden en uitvliegen. Secundaire maatregelen als afschieten, vangen en vergiftigen zijn geen goede oplossingen. Net zo min als het uittrekken van zevenblad, grote brandnetel en riet op voedselrijk blijvende bodems.

* *DooieVogelVreter*

Zomer 1997

GAPENDE MOSSEN

In zijn Camera Obscura (1839) plaatste Hildebrand (dominee Nicolaas Beets, 1814-1903) het verhaal 'Een oude kennis'. Dat verhaal begint met de beschrijving van een hete namiddag waarop iemand op weg gaat. Het stuk heeft dan ook de bekende ondertitel 'Hoe warm het was en hoe ver' gekregen. Dat begint zo: "Het was een brandend-hete vrijdag-achternamiddag in zekere Hollandse stad, zo heet en zo brandend, dat de mosschen op het dak gaapten, 'twelk, op gezag der Hollandse manier van spreken de grootste hitte is die men zich voor kan stellen." Het gaat mij om die mosschen. Zijn dat mussen? Huismussen die onder de daken hun nesten hebben? Een bekende uitdrukking is ook nu nog 'dat het zo warm is dat de mussen van het dak vallen / vielen'. Ik heb heel wat warm weer meegemaakt, maar nooit zag ik dan mussen gapen, op een dak of waar ook. Van een dak vallende mussen zie je wel eens, maar die zijn dan zo aan het vechten dat ze scheldend en rollebollend het vliegen vergeten en naar beneden tuimelen, ook bij niet zo'n warm weer. Bij heet zomerweer zijn mussen juist tierig en ze tjilpen dat het een aard heeft op dak- of gootrand. En ook liggen ze dan stechelend of genoeglijk tjilpend in het hete zand te zandwoelen. Die mosschen zijn geen mussen. Het zijn mosvegetaties die strooien daken helemaal groen groeien. Dat mos leeft epifytisch op zo'n dak. Alleen bij regen en dauw doet het wat vocht en wat voedsel op, het wordt dan frisgroen. Maar bij droogte verdort het dakmos. Het krimpt

en er ‘gapen’ dan scheuren in. Bij aanhoudend warm en droog weer gaat het ineenkrimpen zo ver dat er steeds mosbolletjes loslaten en van het dak rollen. Misschien wel tussen de zandbadende mussen aan de zonkant van het huis.

Herfst 1997

GEVOELSBOOM

Geen enkele boom is zó van ons als die ene daarginds, enkele dorpen verder. De eigenaar van het landgoed weet er niets van dat een van zijn bomen meer van ons is dan van hem. En dat zijn landgoed daardoor meer waard is. Gevoelswaarde.

Relatie ook. Niet met onze boom, niet op de manier van Irene von Lippe Biesterfeld. Het is een relatie bij onze boom. De relatie is namelijk de onze en de boom versterkt die als we naar hem toegaan. Hij is een eik, ongeveer zo oud als ik is-ie. Hij staat langs een doodlopende veldweg met veel gras en met hengel, havikskruid en dauwbraam. Aan de ene kant is de akker, aan de andere kant een loofbos en dáárachter staat het prachtige symmetrische buitenhuis van het opengestelde landgoed. De veldweg loopt verloren in een schapenwei.

Er was iets ergs gebeurd. Dat beschadigde ons. Er was ineens aan alles niets meer aan, onze gedachten waren steeds bezig met dat ene. Zwijgend liepen we over dat landgoed waar we wel vaker lopen. Ieder aan een kant van een nat tractorspoor of achter elkaar over een smal hard laantjespaadje. Het veldwegje in. Tot aan die boom. Daar kwam het goed. Er was genoeg gras en zijn bast was helemaal niet zo hard.

Sindsdien zijn we eigen met hem. Hij is al jaren onze ‘boom van lach en traan’. Bij alle blij en moeilijke momenten is hij tussen ons. Altijd als we bij hem zijn geweest, keren we met een lichter gevoel ervan terug.

Iedereen kan zo’n gevoelsboom aannemen. Het fijnste is een boom die wat achteraf is. Maar voor stille uren van nacht of ochtend zijn ook in

het park, in de heemtuin, in de eigen buurttuin of op het plein zulke privé-bomen te vinden en te voelen. Bomen aan huis, in de tuin, in de straat of in het van de gemeente ingenomen trottoirzandbakje tegen de gevel zijn minder geschikt voor dit doel. Te dichtbij. Want je moet er naar toe kunnen gaan, naar zo'n geheimboom. Wel maken genoemde 'thuisbomen' een prettiger woonsfeer. Met bomen is een woonplek intiemer, zachter, beschutter, fijner. Hoe meer thuisbomen er in de woonwijken zijn, des te plezieriger en vreedzamer het leven er is, dunkt me. Maar dan nog kunnen lach-en-traan-bomen elders betekenis hebben.

Winter 1997

STOKROOSGEK

Stokrozen. Makkelijk en heel mooi. Ze kunnen vooral een stenige omgeving aardig opvrolijken, vriendelijker maken. Bezoek maar eens wat van die stokroosstraatjes in Deense stadjes. De stokrozen groeien er 'gewoon' tussen de straatstenen en vlak langs de gevels. Aan sommige huizen zijn speciale stokroosbeugels aangebracht tegen beschadigen door lopend en rollend verkeer, en ook tegen dat slordige naar het licht toe en van de gevel vandaan overhangen van hoge stokrozen in volle bloei. Als stokroosgek pas ik deze schoonheden vanzelfsprekend ook toe in (mijn!) natuurrijke tuinen. Waarom niet? Ze verwilderen echt niet het bloemrijk grasland in. Ze zijn ook héél passend vlakbij een huis, aan een terras, in de straat, in een stoeptuintje. Laat (wat) verder van huis het puur wilde maar zijn. Het zijn echte hommeltrekkers, de hommels tuimelen als dol door de grote bloemen met duidelijk honingmerk. Door de exemplaren die ik niet mooi vind steeds te verwijderen, heb ik nu mijn eigen stokroos-selectie. Het zijn allemaal enkelbloemige; de dubbele zijn te 'trots', niet echt en van een geringe hommeltbetekenis. Alleen aardige pasteltintige, groot en wat minder groot bloeiende vormen zijn nu overgebleven. Allerhand roze, van bijna wit tot rood-

achtig, ook zuiver wit (maar niet altijd wit uit 'wit zaad' terugkomend). De prachtigste gelen trekken ieders aandacht: citroengeel. oranjig geel, geel gemengd met een kwastpuntje roze. Ze zijn - behoudens na hele strenge vorst - nog meerjarig ook, terwijl toch stokrozen als tweejarig te boek staan. Ik moet wel steeds op die meerjarigheid selecteren om langer het plezier van een al gevonden genietkleur te houden. Meerjarige stokrozen zijn te herkennen aan de vorm van de hogere stengelbladeren. De meeste stokrozen hebben rondachtige bladeren met gegolfde of wat gelobde randen, er is daarin veel diversiteit. Mijn meerjarige stokrozen hebben vanaf het zesde à tiende stengelblad diep ingesneden, handvormige bladeren met slanke vingers, wat vijgebladachtig. Al bloeien ze nog zo mooi, stokrozen zonder vingers gaan er zonder pardon uit. Voor bewonderende passanten en bezoekers bewaar ik zaden van deze zachtgetinte, meerjarige vingerbladstokrozen. Ik zal ze (de zaden) voortaan ook meenemen naar Oase- en Wilde Weelde-ontmoetingen.

Lente 1998

BOSMUIZENGELUK

Een jaar of vier geleden kreeg ik nieuwe burens. Man, vrouw en drie katten. Zwarte. De katten dus. Al na enkele weken was niets meer merkbaar van de bosmuispopulatie in mijn tuintje. Ook lagen er dikwijls, dooie, kapotgespeelde spitsmuisjes op de plaats. Geen vogelhuisjesvogeltjes meer. Alleen wespen vlogen nog in en uit van achter een stapelmuurtje. Een wespenvolk in een koolmeeskastje ging ten gronde door de te hete zomer. Het ergst van al was de dood door de roofkatten van onze lieve Roderika, huiskoerduif. Zoals zo vaak had ik haar buiten losgelaten, maar ze bleek te tam. Vorig jaar zomer werd hierneven de tweede baby geboren. Daarom werden de katten afgedankt. Al enkele weken later zag ik de bekende zandloperachtige grondwaaiers onder ruimten tussen de jeneverkruijksjes die in het sta-

pelmuurtje verwerkt zijn: bosmuizen! Nu zijn er wel tien plekken waar aarde naar buiten is gewerkt. Er zijn holten in het grasveldje. En ook zie ik ze, op en bij het voerafdakje, in de schemering en bij het licht van de buitenlamp die 's nachts aanblijft vanwege dieven en boeven. Ze roefen heel snel in rukken van hooguit een meter, zijn stil, eten vlug iets, roefen weer terug, verschuilen zich voor iets en zijn er even later ineens weer. Soms zie ik zo'n typische bosmuizensprong-vanuit-niets, zonder aanloop, als kangoeroes, maar bosmuizen springen navenant veel hoger, en recht omhoog. Dit voorjaar zullen er door de vele holten zeker ook veel hommels zijn. En wespen. En weet-ik-veel. Op de losgewerkte muizengrond zullen andere planten komen groeien. Wat de invloed is van de ondergrondse hommels- en wespennesten op de vegetatie, weet ik (nog) niet. Het is veel fijner hier, nu er geen katten meer komen.

Zomer 1998

ONKRUIDEN ZIJN BONDGENOTEN

Probeer maar eens te definiëren wat onkruid is. Wanneer een plant onkruid is en wanneer niet. Onkruid: type plant die in culturen, bestratingen en tuinen lastig is, concurrerend voor een gewas en voor tuinplanten, woekerend, niet mooi... Zoiets. Maar niet in 'de' natuur, daar bestaan onkruiden niet. Soorten die elders - in culturen - onkruid zijn, zijn in natuurrijke tuinen wel op hun plaats. Ze zijn inderdaad concurrerend, nou en? Wel mooi ook, een natuurtuinier ziet andere soorten schoonheden dan de tuincentrumtuinbezitter. In 'onze' tuinen kunnen we onkruiden ook als bondgenoten zien. Neem nou die eenjarigen die meteen verschijnen nadat de grond wordt losgewoeld; bij de tuinaanleg is dat onvermijdelijk. We beginnen zo'n tuin zo schraal mogelijk, we bemesten niet, maaien en voeren maaisel af.

Doel: verschraling. Dan méér soorten en minder agressie onderling

(tussen de planten), stabiliteit, rustig beeld, harmonie. De onkruiden helpen ons daarbij.

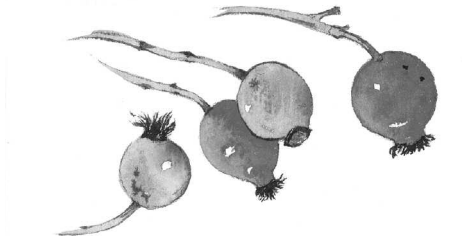
Door het loswoelen kwam er meer zuurstof in de bodem. In deze verstoorde, onrustige sfeer wordt humus ontleed tot o.a. voedingsstoffen: mineralisatie. De bodem wordt rijker. Optreden van veel voedsel vragende soorten is het gevolg. Ze verschijnen in maar enkele soorten, maar allemaal wel erg massaal en weelderig: melden, ganzevoeten, klaprozen, kamillen. Vogelmuur als er veel stikstof is. Ridderzuring als er veel fosfaten zijn; bij ons in Oost-Brabant heet de soort verkesblaar en ze verscheen altijd in verkesdrieskes waar de varkens in de buitenlucht modderden en luierden, en nu is ridderzuring 'overal'. Wat doen die onkruiden voor ons, deze losse-grondonkruiden? Ze vreten het bodemvoedsel op. Ze beginnen daarmee de verschraling mits wij oogsten en afvoeren. Met onkruiden als bondgenoten begint in natuurlijke tuinen de gewenste bodemverarming.

Herfst 1998

VOGELZANG IN VERSCHILLENDE DORPEN

De twee dorpen waar ik woon, liggen allebei een kilometer of wat van de Maas vandaan, en ook vierhonderdentiën autokilometers van elkaar. Het bovenste dorp is het kleinst van de twee, er wonen 71 mensen, mij niet inbegrepen. Ik ken ze alle 71 en ga met allemaal ongeveer gelijk om. Het andere, lager gelegen dorp is een van de kleinste dorpen van oostelijk Noord-Brabant en toch heeft het bijna evenveel inwoners als de stad nabij het bovenste dorp. Ook in dit dorp ken ik niet veel meer dan zo'n 70 mensen. Er zijn veel verschillen tussen beide dorpen. Grondsoort, hoogteligging, plattegrond, volksaard, bouwtrant, planten- en dierenwereld lopen sterk uiteen. Ik vind het fijn eens hier en dan weer een tijdje daar te zijn. Opvallend is dat de merels in beide dorpen van aard verschillen. In het Brabantse dorp stikt het ervan: kattenvoer. Ze

zijn erg slordig, onvoorzichtig en 'gewoon'. Ze zitten wat verlopen in het verenpak. Ze maken van die la-la-nesten op te dikwijls onlogische en moeilijke plaatsen en ze verwerken daarin ook touw, plastic en papierslingers die na de vastenavondtocht niet zijn opgeruimd. Een kwartier voor zonsopkomst beginnen alle mansmerels ineens te zingen, maar die zang stelt ook al niet veel voor. Het is niet meer dan wat uitproberen en uitschreeuwen van tonen. Ze overroepen er de andere tuinvogels mee. In het Noord-Franse dorp zijn geen merels. Om merels te ontmoeten moet je het dorp uit, de uitgestrekte bossen in. En dan tref je er nog maar weinig. Want er zijn er niet veel, en naar echte, oorspronkelijke merel-aard zijn ze schuw en zo hoort het ook. De zang van de Hollandse tuinmerels háált het niet bij de prachtige welluidende zang van de Franse bosmerels. Op vaste tijden, in de dageraad, als de avond valt en als het donker weer is. Begin jaren '60 hadden enkele Eindhovense leden van de N.J.N. (Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie) - Henk van Hengel was een van hen - al vastgesteld dat de merel cultuurvolger was geworden die vooral van afval van huishoudens van de mensen (brood, middagmaalresten) was gaan leven. Uit metingen aan honderden doodgevonden merels stelden zij vast dat er toen al sprake was van twee ondersoorten: oorspronkelijke 'bosmerels' en verburgerlijkte 'stadsmmerels'. De stadsmmerels hebben een minder slanke, meer gedrongen bouw, kortere schedels en kortere snavels, maar langere darmstelsels, als gevolg van het overgaan van een carnivore naar een herbivore voedselvergarig. De stadsmmerels hebben ook minder gespikkelde eieren en ze beginnen per jaar aan meerdere broedsels - soms wel vijf of zes. Ze rekken het broedseizoen en ze beginnen daar ook eerder aan, soms in februari al. Maar de meeste broedsels zijn niet succesvol.

Winter 1998

BLAUWE-EMMERVEGETATIE

In de indrukwekkende, héél grote, verlaten kalkgroeve van Dompcevrin (Meuse, N.O. Frankrijk) liggen nog enorme hoeveelheden losgewerkte en verkrumelde kalk. Prima materiaal voor de aanleg van onze kalkrijke tuin. Bij elk bezoek aan dat gebied namen we er een zakvol van mee. Lege landbouwzakken waren er altijd wel. Eén keer niet. Maar toen vonden we enkel blikken en ook een versleten emmer. Op zo'n typisch Franse sluikevuilstort aan een helling. Het was zo'n huishoudemmer van een liter of twaalf, blauw geëmailleerd, met een houderen dragerke aan een hengel en met een lekscheur tussen bodem en wand. Goed genoeg om kalk daarin mee naar huis te vervoeren. Bovenop de kalk nog enkele uitgestoken plantjes die daar in massa voorkwamen en die we nog niet kenden. Thuis ermee aangekomen kwam het er nog niet direct van de kalkhelling in de tuin ermee aan te vullen. Na een paar dagen kwamen er wat groene kiemspruitjes op de emmer en toen kwam ik op de gedachte deze emmer vol pure natuurkalk eens te laten staan en af te wachten wat er zich op zou ontwikkelen. Dat is nu ('98) acht jaar geleden. Af en toe maak ik dia's om de (snelle) veranderingen in de emmervegetatie vast te leggen. Hoofdsoorten bleken muurpeper, wilde marjolein en de tuinsoort pekbloem die steeds met mij mee verhuist naar de tuinen waarbij ik voor en na woonde. Op de opvolgende dia's zijn ook te zien: grote klapproos, margriet, jacobskruiskruid, ruwe berk, ruig klokje, bochtig havikskruid. De begroeiing is nooit afgeknipt, noch is op andere wijzen gestoord. Nimmer is water gegeven of bemest. En als bij grote, langdurige droogte (zoals nu, augustus '98) de hele vegetatie lijkt te zijn gestorven, nou dan is dat maar zo. Maar steeds is er weer vegetatie teruggekomen. Het langdurig bewaren van de blauwe emmer en het zien hoe de begroeiing er zich jaar na jaar wijzigde, bleek me een groot genoegen. Natuurontwikkeling in het heel klein. Behalve met kalk is dit natuurlijk ook met andere stoffen uit te voeren. Zaaigsel. Duinzand. Veen, klei, leem - en wat zijn daar niet een verschillen in!

Kortgeklopt puin. Konijnenmest, geitenmest, enzovoort-mest. En het hoeft helemaal niet in een emmer. Mini-natuurontwikkeling kan ook in grote bloempotten, kuipen, stevige kisten, blikken, stukken dakgoot en idem rioolbuis. Of binnen een opsluiting van stenen, tegels of houtstammetjes. En oude schoenen moet je ook maar niet weggoien.

Lente 1999

VOORTUINTJESERGERNIS OPGELOST

In de oude kernen van veel dorpen zijn maar weinig voortuintjes. Zelfs in de heel fraaie en goed geconserveerde centra zijn de tuintjes ten prooi gevallen aan voetgangers (trottoirs) en autoverkeer (straatverbredingen). Een van de heel weinige voortuintjes in Oirschot was dat van ons. We zijn daar nu weg, maar het voortuintje is er nog; het ziet er nu wel anders uit dan toen. Het ligt aan de overkant van drie straatjes achter de kerk. Een daarvan is het Dekanijstraatje, met onze voordeur. Het tuintje ligt ingesloten tussen drie 17e-eeuwse gebouwen: een klompenwinkeltje, ons huisje en een kanunnikenwoning die nu museum is van oudheden en oudgisteren. Vroeger was daar de biggenmarkt. Toen wij er kwamen was het een vastgelopen puin- en sintelplek. Maar dat was

zó verholpen en veranderd. Binnen het jaar was er een mooi omhaagd tuintje met tal van oude, zeg maar dorpssoorten, aangevuld met vakjes snijbloemen voor tijdelijke en drooggoed voor blijvende boeketten. Het tuintje kreeg veel bekijks. Het was dan ook een oaseke tussen al dat historische straat- en metselwerk. Het leek ook krek bij dat Meierij-museum te horen. Het werd gewoonte dat museumgasten en gewone nieuwsgierigen het tuinpoortje opendeden om zo naar de museumdeur te gaan. Anderen volgden en sommigen vertraptten, plukten en knakten het voortuinheerlijks. Een permanente ergernis. Maar we vonden er wat op. Onze jongens, opgeleide decoratieschilders, maakten een waarschuwingsbordje. Precies zo'n bordje als aan veel Oirschotse monumenten was geschroefd: in dezelfde maat, in dezelfde kleuren en met dezelfde letters, dezelfde ondertekening.

En geschroefd aan een monumentaal paaltje. Het hielp! Moderne mensen die toch dagelijks met gifstoffen omgaan zijn bang voor gifplanten. Ze lieten het voortuintje voortaan met rust, het poortje bleef dicht en die interessante oude planten werden alleen nog aangewezen, begaapt en bewonderd.

Zomer 1999

GELUIDEN VAN RUGSTREEPPADDEN EN GROENE KIKKERS

Ik weet niet of er alle jaren nog wel genoeg water is in dat deel van het Grafven in de Strabrechtse Heide. Ik vrees het, want net als overal is het daar ook veel droger geworden. Daarom zijn er ook niet veel rugstreeppadden meer. In mijn tijd nog wel. In dat Grafven (gemeente Heeze) speelde zich alle voorjaren hun onstuimig paaigebeuren af. Dat had je moeten zien! Duizenden rugstreeppadden. Hun geluiden hoorde je al op afstand. Bloeb, bloeb, bloeb... Het wriemelde en brobbelde en bloebde dat het een aard had. Eén kokende soep. Als de padjes weer gewoon deden en elk weer in zijn eigen stukje hei zat te wonen maakten ze een heel ander geluid. Een soort zachte gorgelige ratel; bedoeld om de territoria aan te geven, denk ik. In die tijd - ik praat van de jaren zestig, zeventig - hadden we veel te maken met luid en snel en niet zo heel hoog overvliegende militaire straalvliegtuigen van vliegveld Welschap. Blijkbaar lieten die een door mensen niet waar te nemen geluid achter dat de rugstreeppadden echter heel goed verstonden. Want steeds als zo'n straalmachine goed en wel voorbij was, lieten in de hele hei alle padjes enige tijd hun territoriumgorgel horen. Iets dergelijks hoorden we de hele zomer in Aarle-Rixtel. Jaren tachtig inmiddels. Niet met rugstreeppadden en straalvliegtuigen, maar met groene kikkers en het carillion in de toren van de Onze Lieve Vrouw Presentatie waar we vlakbij woonden. Er woonden in en om de gemetselde vijver twee grote groene kikkers. Kereltjes. Van die machootjes. Verwaand, pedant en zelfbewust. Dikwijls zaten ze neveneen op een waterlelieblad of op de vijverrand. De ene noemden we Ha Zes, de andere Ha Zeven. Voornaam van allebei: André. Het carillion speelde elk kwartier een deuntje, 's morgens om negen uur begon dat, 's avonds om negen klonk het alle dagen voor het laatst. De hele dag hetzelfde liedje met dikwijls een of twee valse tonen. Vaderlandse liedjes, Marialiedjes in de meimaand, Sinterklaasliedjes in de Sinterklaastijd, kerstliedjes, vasten-

avondliedjes. De eerste uren nog niet, maar in de loop van de dag begonnen beide Andrees met het carillon mee te zingen. Nou ja, zingen... Schreeuwen eigenlijk, bóven het carillon uit bijna. Ze schreeuwden zich de keel uit de oren. Blijkbaar waren er in die klokkenliedjes klanken of trillingen die een kikker met een karakter als dat van hun iets 'doen'. Ze kregen ook gevoel van tijd en van de frequentie van het klokkenspel. Tegen dat weer een kwartier om was, werden ze geagiteerder en op het laatst kwaakten ze dikwijls al vóór de eerste maten van het klokkenliedje. Maar ze konden geen klok kijken en wisten niet wanneer het 's avonds negen uur was. Want om kwart over negen hupten ze linksom en rechtsom over de vijverrand en riepen dan tenslotte 'Hee carillon, waar blij je nou?' Daarna hielden ze het voor gezien/gehoord en kwaakten niet meer. Door het carillonritme hadden we nooit van die luide 'Hollandse nachtegaalnachten'.

Herfst 1999

ORGIEDEEËN

(Alleen maar zo geschreven om een zachte g in de titel te hebben)

Ons kampeerveldje is een restant kalkgrasland bovenaan een helling tussen een bouwlandvlakte en een beekje, ergens in de Lorraine. Tussen het gras groeien er veel kleine muggenorchissen. Bergnachtorchissen staan verspreid onder en tegen struikenopslag. Het lijkt wel of de bruinrode wespenorchissen bij voorkeur groeien op plekken waar in de grond is gewerkt; hier groeien ze op de steentaluds van de loopgraaf uit '14-'18 die in dit veldje ligt. Ook elders tref ik deze soort steeds op vergraven kalkbodems en op kalkdepots bij groeven. Op ditzelfde veldje groeien ook bijenorchissen, het ene jaar meer, het andere minder. Ze zijn allemaal verschillend van kleur. Het valt op dat de meeste zijn komen groeien tussen en vlak neven de rijsporen van de auto, tevens looppaden voor onze klompgeschoeide voeten. In 1962 was ik als verse

ambtenaar natuurbehoud Staatsbosbeheer in de leer in Zuid-Limburg. Collega Van Zwam was mijn mentor. Hij kreeg meer dan eens op zijn mieter van zijn chef, houtvester/natuurbeschermingsconsulent Dr. W.H. Diemont. Diens gram betrof Van Zwams nieuwe paden die het publiek door de staatsbezittingen moesten geleiden: “Van Zwam, waarom maak jij de nieuwe paden altijd uitgerekend door de orchidee-groeiplaatsen?” “Maar mijnheer Diemont, het is anders: waar we de paden maken, kómen juist de orchideeën!” De paden werden destijds eenvoudig gemaakt door wegkrabben van bodemstrooisel en vegetatie, egaliseren, hier en daar een beschoeiinkje maken en waar nodig versterking en gat-opvulling aanbrengen met krijt, mergel of grind. In dat jaar werd ook dé orchideeëntuin in het Gerendal aangelegd. Op een stuk kalkgrasland waar al bruine orchissen groeiden. Vaksgewijs werden plekken opengekrabd om er de orchideeën te planten die elders uit eigen terreinen werden weggestoken. Hier al verdwenen of te zeldzaam geworden soorten werden weggehaald uit bos- en andere terreinen in Wallonië en Luxemburg. Daarover was tevoren overleg geweest met Diemonts buitenlandse collega's. Elke soort kreeg zijn eigen vakje, mét een draadje daaromheen en een bordje met de naam. Het publiek kwam in drommen. En zo ontstonden er op korte afstand van elkaar grote bodemverschillen tussen onbehandeld terrein, schoongekrabde en losgewerkte vakjes en door belopen aangedrukte paden. Veel orchideesoorten reageerden daarop door van hun plantplek te verdwijnen en ergens anders te gaan groeien waar ze het meer naar de zin hadden. Als terugplanten naar waar het bordje nog stond geen resultaat bleek te hebben, werd het bordje ‘dan maar’ naar de plant verplaatst.

Winter 1999

GLIJDLINDEN

Ja, zo noemt Harrie van Gatstoppelen ze, vorige week nog: glijdlinden. Harrie is ene stadsburger die in een dorp hier bij ons is komen wonen, stronteigenwijs is ie en hij heeft voor geen scheet verstand of gevoel voor buitendingen. Hij moest aan de straatkant van zijn huis ook van die 'hegboompjes' hebben, want dat hoort zo en het staat goed dorps, vond ie. Toen ik hem uitlegde dat het bomen en geen boompjes zijn, altijd linden, waarvan in jonge toestand de takken in één vlak worden geleid en dat ze daarom leibomen heten, deed hij nog die glijdplank voor zijne kop niet weg, want geleiden of glijden, wel wat maakt dat uit, vond ie. A la..., aanleiding om het efkes over leilinden te hebben.

Er wordt altijd beweerd dat de tot platte 'haag op pootjes' geschoren lindebomen dienden om het zonlicht uit het huis te weren. Daarom zouden de oude leilinden altijd vlak tegen het huis en alleen aan de zuidkant ervan staan. Maar we zien ook wel oude leilinden op andere plaatsen dan alleen op het zuiden vlak voor een huis. En waarom toch zou die zon niet in huis mogen schijnen? De vroegere huisinterieurs waren door de kleine ramen, de lage daken, de diepte van de vertrekken en het gebruik van vensterluiken toch al niet zonnig. En: bij oude gevel-linden staat de plat geleide kroon zo hoog 'op stam' dat de zon eronderdoor de ramen in schijnt. Ik denk dat de geknipte knobbellinden vooral zijn geplant uit versieroverwegingen, eerst bij de voorname huizen van de deftigheid in de stad en in dorpscentra en daar dan extra mooi in vorm en symmetrie, later voor gewonere huizen in straten en gehuchten. Er is nog een reden. De dichtbetakte linden voorkomen het overslaan van een brand van een strooien of rieten dak naar andere daken er vlakbij. Daarom staan de leilinden vlak tegen het huis, maar een meter of zo van de gevel. Linden verdragen brandhitte, ze lopen na lichte beschadiging weer uit. Andere lindenvoordelen zijn de overvloed aan nectar voor de bijen, geneeskrachtige lindebloesemthee, schaduw en luwte op de rust- en praatbank voor het huis. En altijd komen er vin-

ken en koolduiven in wonen en zijn er vuurwantsen in alle maten aan de stamvoet. Linden werden beschouwd als heilige, beschermende erf-bomen; gerichtsbomen en bomen bij kerken, (veld)kapellen en weg-kruisen zijn vrijwel altijd linden. Ook zijn er wel linden, geleid of tot ber-ceau gebogen, langs oprijlanen naar een kasteel, kerk of raadhuis. De linden versterken de plechtstatigheid van zulke gebouwen. Het zgn. ‘trouwlaantje’ naar het raadhuis over de Lind* van Oisterwijk is daar een goed voorbeeld van; Leentje leerde er Lotje lopen.

Kies bij aanplant de juiste soort: bij voorkeur de zeldzaam geworden Kleinbladige linde, *Tilia cordata* of de bastaard ervan de Hollandse linde, *T. x europaea* (= *T. x vulgaris*), waarvan twee cultivars (cv Koningslinde en cv Zwarte linde) mooie, oude vormen zijn.

* Deze naam verwijst niet naar (lei)linden, maar naar de vroegere touwdraaierij of lijnbaan.

Lente 2000

KNARIEVOGEL

Toen ik in een nawinter een week of zes in Spanje was, viel het me op hoeveel kooivogeltjes daar overal aan de huizen hangen. Het twettert en zingt overal. Spanje is een muzikaal land. Het zijn vooral veel gekweekte kanaries, maar ook rode patrijzen (in zulke kleine kooikes dat ze maar twee kleine pasjes kunnen maken) en allerlei ‘wildzang’. Zelfs die aardige grauwoene wilde kanaries die naar de Canarische eilanden zijn genoemd (of andersom) maar ook elders in Europa voorkomen en in Spanje zelfs talrijk zijn. Och, aan een boom zo volgeladen mist men vijf zes pruimpjes niet; maar dat heeft niks met voetballen te maken. Ik moest daarginds toen en ook hier nu weer denken aan de knarievogel vroeger bij ons thuis aan de Bakelsen Dijk. Pietje. Hij woonde in zo’n koperen vogelkooike aan de zoldering in het midden van de wat donkere huiskamer neven de lamp boven de eettafel. Dat was een

hendige plek, want alles wat Pietje morste viel keurig op het tafelkleed. Pietje zong niet veel. Hij deed het eigenlijk alleen in coproductie met ons moeder als ze - vooral op wasdag - zong van minne in 't herte en de tranen van een knapje lief en teer aan de kerkhofmuur. Ook zong Pietje wel eens duetjes met stofzuiger en naaimasien. Op een dag merkte iemand van ons op dat Pietje helemaal niet meer zong en zelfs geen piejt? riep, niet meer morste en ook niet meer van stokje naar ander stokje wipte. Pietje hing dood aan een van zijn stokjes, stokstijf en onderste boven. Al dagen misschien. Er was verzuimd hem de nagels te knippen en die waren zo lang geworden dat ze niet ver genoeg meer vaneen konden om nog van dat stokje te kunnen.

Zomer 2000

NIET ALLE PLAGGEN ZIJN PLAGGEN

Grazige en andere lage begroeiingen (weide, hooibeemd, berm, heide) kunnen niet alleen worden afgegraasd en afgemaaid, we mogen er ook in liggen, picknicken, schaften en er doorheen sluipen en in ravotten of gewoon ernaar kijken. En ze kunnen worden afgestoken, in vlakke plakken die we meestal zoden of plaggen noemen. Er werd vroeger heel wat afgeplagd of afgezood. Om allerlei redenen, voor allerhande doelen. Ik zal proberen aan de hand van begrippen 'van bij ons' (Oost- en Midden-Brabants zandgebied) uit te leggen wat ik daarvan in de praktijk van mijn heidebeheerderstijd opdeed. Allereerst: plaggen, bij ons: vlaggen. Dat zijn dunne heidezoden, onregelmatig van vorm en soms zo los en onsamenhangend dat krabsel een betere naam is. Met een vlagschub (schop met opgezette vleugels opzij) of een krab- of vlagzeisie (korte, brede hakzeis) werd de heidevegetatie plus humuslaag afgestoken resp. afgeslagen. Gedroogd en verzameld diende dit kostbare spul als strooisel in de stallen voor droge ligging van het vee (koe, schaap, geit) en opvangen van zeik en stront. Na uit de stal kruien en meermalen omzetten en mengen

met aarde werd dat mest. Plaggen zijn de basis van de vroegere landbouwhuishouding op de zandgronden. Vette (!) vlaggen uit Erica-begroeiingen met wat heideveen heetten (heten) flikken. Na drogen zien die eruit als schotelvormig gekrulde dikke pannenkoeken of koeieflatsen. Ik heb er in de jaren zestig nog eens een slordig hoopke aangetroffen in een turf-schob (loodsje) toen me gezegd was dat daar 'diejen schijthoepoep' (hop) wel zou wonen, wat niet waar bleek. In de houtloze eeuwen - pas omstreeks 1900 begonnen de (naaldhout-)bebossingen op de heiden - waren deze flikken een belangrijke brandstof. De flikken werden tegen het open schouwvuur gelegd en steeds verder naar het midden geschoven. Dit vuur brandde niet, het gloeide en smeulde. De as was meststof voor de moeshof en poetsmiddel voor potten en pannen. De aanduiding zoden betreft altijd grasbegroeiingen. 'Zooien' werden gestoken om gaten op het erf en in karrensporen aan te vullen, ingekalfde slootkanten te repareren en om als 'wruutsel' in het verkeshok te doen. Ook stak de wegwerker zooien in de berm en om er hoopkes van te stapelen tussen fietspaaike en karrespoor opdat de paardekarren het mooie, gladde fietspaaike niet zouden 'verinnieren'. En passant legde hij ook ene zoi op het dwarsleufje waar een paar keer daags ene mol passeerde. Rössen of russen zijn taaie zoden voor speciale doeleinden, bijv. steile kanten en wanden, waterputten e.d. Ik denk dat de botanische naam Russen (*Juncaceae*) 'familie' is van dit soort zoden. Dakrössen zijn sterke, reepvormige zoden die gebruikt werden om de nok van een strooien dak te dichten toen er nog geen vorstpannen of -schulpen bestonden. Deze rössen werden gewonnen op vlakke ven-oeveren waar o.a. pijpestrootje groeit, maar dan zodevormend en niet in pollen. De rössen werden een beetje overlappend en omgekeerd over de dakvorst gelegd, met houten pennen vastgestoken, met een brij van stront, leem en gehakseld stro besmeerd en beplant met huislook en die heet *Sempervivum tectorum* = altijd levend op daken. Dergelijke met huislook vastgegroeide daknokken zijn hier en daar in Denemarken en ook in het openluchtmuseum Bokrijk bij Genk (B.) nog wel te zien. In Normandië werd op strooien en rieten daken geen huislook maar boerenlis (*Iris germanica*) of daklis (*Iris tectorum*) gebruikt, ook daar, maar zelden, nog wel te zien.

Herfst 2000

SPEKZOEKENDE VLIEGEN

Het valt op dat er bij vochtig (na)zomerweer altijd bromvliegen in huis komen. Het zijn vlugge, glanzende dieren, blauwig van uiterlijk. Ze zijn vooral vlak boven de begane grond haastig op zoek naar dood vlees om daar eitjes op te leggen. Gejaagd 'schaatsen' ze snel door huis en keuken met een duidelijke voorkeur voor het laagbijdegrondse. Eigenlijk hadden ze onmogelijk binnen kunnen komen, deuren en ramen zijn dicht. Toch zijn ze er. Men noemt ze spekvliegen omdat ze graag hun eitjes leggen in rokende blokken spek en 'schenk -' of 'knook'hammen in de schouw. N.B. rokend spek róókt niet, maar het wórdt gerookt in de rook van brandend of - beter nog - smeulend hout van een open haardvuur. Tegen spekvliegen moeten rokend spek en hammen dan ook worden ingepakt in linnen zakjes of vliegenkastjes van horregaas. Ik heb een theorie over spekvliegen in huis ook als daar geen spek is. Spekvliegen zijn op zoek naar dood vlees. Ze hebben daar een 'neus' voor. Eigenlijk worden ze aangetrokken door de geur van een verbrand bos. In zo'n niet meer bestaand bos liggen immers altijd smeulende en verkoolde stukken hout én geblakerde krengen van dieren die de bosbrand niet konden ontvluchten.

De schouw waar mijn Harrie-Leenderskacheltje op aangesloten is ruikt net zo: als een smeulend bos dat geen bos meer is. Vooral bij vochtig weer. "Ge ruikt de schouw", zei mijn moeder, "het weer zal omslaan". Ik weet nu hoe die brommers die niet binnen konden komen toch binnenkomen: via schoorsteen, schouw en kacheltje, gelokt door de typische schoorsteengeur. De spekvliegen worden bedrogen door hun aangeboren 'neus' voor brandlucht. Want er is hier spek noch ham.

Winter 2000

GESLACHTSGEMEENSCHAP

Seks is hard. Copulatie ook. Een veel mooier woord is geslachtsgemeenschap. Zachter en veel beter passend bij dattem. Langer ook en zonder scherpe letters (want de t valt weg tussen ch en s). Gewoon aardiger en aaiiger. Deze nazomer heb ik 'het' maandenlang kunnen volgen. Elke avond als ik wou. Vanaf het bankje buiten of door het keukenraam. Hoe de teunisbloemen het doen. Heel veel geduld hoef je niet te hebben, want teunisbloemen maken vluggertjes. Elke avond komen er aan elke stengel een aantal bloemen open, aan een hoofdstengel de meeste, aan zijstengels wat minder. De onderste knoppen bloeien het eerst, de bloei schuift avond na avond naar boven op terwijl de stengel zich almaar verlengt. Je hoeft maar een minuut of tien de tijd te hebben als je ongeveer het begintijdstip weet of aanvoelt. Op killere avonden begint het wat later en duurt het wat langer eer alle bloemen die aan de beurt zijn helemaal open zijn. Je ziet de knoppen zich klaar maken. Ze zwellen. Er komt een split in waarin het binnenste als een heldergeel dijbeen zichtbaar wordt. De split scheurt verder los, het gele kroonjuweel strekt zich, verdikt en drukt de kelkslippen van zich af, die buigen zich om en vlijen zich tegen de kelkbuis. Dan duurt het nog maar even voor de bloem openfloept. Wat later strekken zich de kroonslippen en staat de bloem wijdopen te pronken, een hele nacht en nog een stuk morgen lang. Op zwoele windstille avonden is de typische geur heel duidelijk ook op afstand waar te nemen. Bij Thijsse heb ik vroeger eens ergens gelezen dat het openen van de teunisbloemen ook te horen zou zijn, bij elke bloem gaat dat 'met een zuchtje'. Maar dat is toch misschien je eigen adem die je tijdens het gauwe schouwspel eventjes hebt ingehouden. Ik denk dat planten zoals teunisbloemen 'het' ook lekker vinden. Ze koketteren, lonken en lokken dat het een aard heeft immers. In elk geval krijgen ze er vlinders van in de buik.

Lente 2001

GRUUN

De grootvader heeft enen hof. Het is zijn trots, zijn genoegen, zijn geluk, dien hof. Hij is groot zat en hij ligt achter grootvaders huis. Ja, want enen hof die lígt.

Enen hof ligt op het zuiden, of niet. Enen hof ligt 'hendig' of moeilijk, vlakbij de hennenkooi bijvoorbeeld. Enen hof ligt 'om' als ie omgespaaid is. De hof van deze grootvader ligt er schoon bij, niet veronkruid, aangeharkt en opgeruimd. En alles staat er schoon op. Enen hof lígt, en wat erin groeit, stáát.

De grootvader heeft ene kleinzoon. Allicht. Anders was ie immers niet ene grootvader. Alle dagen wandelt de grootvader met dat klein manneke door dien hof van hem. Hij ziet dan naar de slaai en naar de flodderbonen, naar de savooien, naar de ertjes en de hauwkes en de kappesientjes. Hij trekt eens een enkeld radeeske uit en veegt het zand ervan aan zijn boks af en knauwt dan dat ding op. Hij geeft de kleine jongen een niet te dikke rabarbersteel en zegt dat het ventje alles van ondervinding moet leren als ie het zuur vertrokken smoele van de kleine stamhouder ziet die niet begrijpt dat zo'n mooie, malse en zo schoon gekleurde stengel zó wrang kan smaken.

Dan ziet de grootvader naar zijne kelver, hij voelt de toppen van de sperzies en aait de bloemen van de snoffels en de dikke knoppen van de afrikaantjes.

De kleine jongen doet krek als de grootvader. Ook hij doet kijken naar de dingen in den hof en hij staat er gebukt bij met de handjes op de rug, want zo doet zijnen opa ook. En dan begint ie zijne grootvader van alles te vragen. Hij is eigenlijk helemaal geen nieuwsgierig ventje en hij vraagt dan ook niet om iets aan de weet te komen of om opaas kennis te testen. Nee, hij vraagt allenig maar voor de lol van het vragen. En wat zijn deez, opa? Ze staan bij de zwarte bessen. Dus den opa zegt: Dat zijn de zwarte bessen, jongen. (Eigenlijk zegt ie: zwarte bizzeme, want op zijn Beek-en-Donks heten zwarte bessen zo.) En ze zijn rood, opa?

Dat kumt, jongske, zegt de grootvader, dat kumt, umdat ze nog gruujn zijn. O, zegt de jongen.

Zomer 2001

DE WARE VREUGDE VAN HET VREEMDGAAN

Ik heb iets verkeerd gedaan. Vreemdgaan. Ik praatte daarover met Ellis van gindsneven. Dat ik daar geen goed aan had gedaan, zei ik. Dat zij dat kon snappen, zei ze, en dat dat kwam door de mayonaise. Bij mij was het toch anders, zei ik. Bij mij betrof het Sneeuwwitje en Zéphirin. Dat zijn heel mooie meiden. Gekweekte rozen, die in het tuintje in Herpen groeien en zó mooi zijn, dat ik bij De Wilde nog enkele planten ervan ging halen om bij het huis in het Franse dorp te planten. Ze zijn het daar even schoon gaan doen en als ik ginds in de zon zit, denk ik aan Herpen. Hetzelfde effect hebben er de planten die ik vanuit het Herpse tuintje meenam: IJslandse papavers, Cimicifuga's, herfstanemonen en uit stek gekweekte lavatera's. En om thuis in Herpen genoegens van ginds te ervaren (en ook om wat eenvoudig succes te hebben met natuurlijk tuindoelen) heb ik in de loop der tijden nogal wat zakken kalkgrond en ook planten van daar naar hier gebracht. Zo kunnen we hier temidden zijn van plantenweelde van daar en ervan genieten: rode kamperfoelie, wollige sneeuwbal, peperboompje, nieskruid, drie soorten Campanula, leverbloempje, eenbes, grassen, Allium's en toe maar. Al dat spul dóet het, houdt het uit, breidt zich uit en laat mijn trots groeien. Toch is er iets niet goed mee, zei ik tegen Ellis. Hier die bizondere stokrozen van mij, daarginter ook dezelfde stokrozen en ze wandelen er elk jaar verder het dorp in en uit. Zo begint het Franse dorp wat op Herpen te lijken. Deze manier van vreemdgaan maakt het overal gelijk! Toen vertelde zij van die verrukkelijke mayonaise waarvan zij elk jaar een doosvol insloeg om er thuis net zoals in Frankrijk van te genieten. Tot de voorraad vlee jaar eens op was en de vakantie nog in het ver-

schiet en dat ze toen moest terugvallen op de ‘gewone’ mayo van haar eigen super-winkel. Maar die wás me toch lekker, man!

Vreemdgaan moet je goed doen: een eind van huis, ergens ginds, in den vreemde. Daar waar dat lekkere vreemde is en thuishoort. Ook kan de vreugde van het vreemdgaan maar het best kortstondig zijn. Dan is ze het hevigst. Want een zonde moet niet te lang duren, al is ze nog zo ondeugend. Je kunt niet voorkomen dat ze toch op den duur saai wordt en gewoon, niks aan, vervelend.

Herfst 2001

VOGELMETEOROLOGIE

In de jaren zestig woonde ik in Duizel (Kempen). Het was daar nieuw en oud. Ons bouwfondshuisje stond aan de buitenkant van zo’n haaks ingedeeld uitbreidingsplan op de oude akkers. Daar stond in de eenzaamheid van het kerkhof ook ‘den toren van 1400’ aan te geven waar vroeger het midden van het dorp was. Door alle nieuwbouw kon je hem al gauw alleen nog maar van dichtbij zien. Er was wel nog veel van de oude akkers over. En de boeren verbouwden er rogge, haver en aardappelen en in de herfst als nagewas pisknollekes, gelijk dat allemaal hoort. Zoveel akkerpercelen lagen daar nog aaneen dat ze samen met de beemden langs de Kleine Beerze een geschikt en groot genoeg gebied vormden voor kwartels. Die waren er dan ook. Tussen dat nieuwbougebied van ons, De Mosik en De Hoef hoorde je alle zomers twee haantjes kwikmeditten en kwikmedatten. Maar begin mei 1964 waren er ineens vijf! Je hoorde ze de hele nacht en dikkels overdags en meermaalen zag ik twee haantjes op zo’n akkerwegske met mekaar zo intens aan het steggelen zijn dat ze me ook van erg dichtbij niet in de gaten hadden. In datzelfde jaar was er ook een heel opmerkelijk broedgeval van bijeneters temidden van een drukke kolonie oeverzwaluwen, in een zandgroeve ergens in Noord-Limburg. Het ‘gewone’ verspreidingsge-

bied van bijeneters is Zuidoost-Frankrijk, Spanje, Portugal en landen op die hoogte verder naar het oosten. Sjoerd Braaksma vertelde me dat veel vogelsoorten in warme zomers hun broedgebied naar het noorden uitbreiden en de noordgrens daarvan opschuiven. Het werd inderdaad een warme zomer. Maar voor die begon waren de zuidelijke vogels er al! Ze hebben blijkbaar een voorspellingssysteem, een zintuig of een gevoel waar wij niks van weten.

Er volgden een paar zomers met weer maar twee kwartels. Maar ineens was er opnieuw een mei met meer kwartels in de Duizelse akkers en overal elders in de akkergebieden. Ik durfde toen in de krant te voorspellen dat er een warme zomer zou zijn. En dat kwam uit; had ik maar tijdig wat weddenschappen afgesloten! De kwartels zijn intussen vrijwel overal op en er zijn geen kwartelzomervoorspellingen meer te doen. Wel kwam er eind mei van dit jaar het bericht dat er 8 (!) koppeltjes bijeneters al een tijdje verbleven ergens in Nederland, weer in een oeverzwaluwenkolonie; we zaten toen nog in dat koude regenachtige voorjaar. Nu is het eind juni en het is al een week of wat regenloos en lekker warm. Ik denk dat het een abnormaal warme zomer wordt. Over een paar maanden kun je me gelijk geven. Wedden doe ik maar niet, dat vind ik niet eerlijk tegenover die bijeneters.

(geschreven op 28 juni 2001)

Winter 2001

STOFZUIGHOOGVEEN

Toen de gemetselde vijver door de woningaanpassing moest verdwijnen, heb ik dit verlies gecompenseerd met vier natte milieutjes in speciekuipen van f 16,75 het stuk. Het bovenste kuipje verzamelt en bewaart regenwater van het dak. Een pompje houdt dit water in beweging én aan de praat en je hoort het altijd want de uitmonding laat het water over een bovenwaterse bol stromen. Dit is het badmilieu voor

merels en koolduiven. De drie andere zijn voor de planten: een hoogveentje, een nat weitje en een stilstaand watertje met drijvende en boven het waterpeil uitstekende plantendelen. Het mooist is het veentje. Ik kreeg het levend en wel, van een royale oasist. Dat alleen al! De kuip is tot bijna bovenaan gevuld met brokken zwarte turf met metselzand daartussen. Daarbovenop rust het levende deel: een veenmosbult met van alles erin, erop en ertussen: lavendelheide, vetblad, ronde zonedauw, vlozegge, moerasstruisgras, geelhartje, beenbreek en jawel! een dichte pol klimopklokje *Wahlenbergia*, dat in het wild bij ons verdwenen is. Dan ook nog een zegge, een rus en een orchidee, die ik nog niet ken. De veenmosbult met alle kostbaars dat hij draagt groeit over de rand van de speciebak de plaats op.

Deze kostbaarheid vraagt wel veel zorg. De overstroom van regenwaterboezem en de goot naar het veen (een Franse dakpan is die goot) moeten open blijven. Het water moet schoon zijn en dus moet het platdak waar het vandaan komt zuiver worden gehouden. Tegen de merels die voor de lol het veenmos lospikken en wegzwieren is nu een gaasomheinnetje aangebracht, niet fraai maar nodig. Ook moet wekelijks worden ingegrepen: onkruiden als brandnetel, paardebloem en kattenstaart, kiemlingen van berk en els moeten voorzichtig worden uitgetrokken en te groot wordende bewoners worden gekortwiekt of helemaal afgeknipt. Het veentje mag niet vervuilen door rommel van de omgeving. Onze Frank had laatst voor mij het gevelmetselwerk van de aanbouw mooi grijs gemaakt met een cement/kalk/zand-pap. Het houtwerk was daartoe afgeplakt. Toen na dat werk de afplakstroken werden afgetrokken, kwam daarvan veel van de aangesmeerde maar opgedroogde pap los. In het veen natuurlijk. De enige manier om dat weer schoon te krijgen bood de stofzuiger. Echt waar: in Nederland is het zover gekomen dat men het veen stofzuigt!

Lente 2002

HOOGTEVERSCHIL

Alweer zagen we hoeveel leverbloempjes er wel zijn. Sommige plekken waren er blauw van. Gisteren. Het is de tweede week van maart en we rijden naar ons tweede dorp in Noordoost-Frankrijk. Tegenwoordig zijn we er elke maand een week en leven daar een heel ander leven. Het is langs de kortste route precies 406 km rijden. Ver genoeg om een vreemde wereld te ervaren, die ons toch meer en meer eigen wordt. Volksaard, dagindeling, opbouw van de dorpen, bouwstijl... alles is totaal anders, zuidelijker. De landbouwmachines zijn ongeveer dezelfde als bij ons, maar men doet er anders mee. Er groeien andere gewassen. De bodemopbouw is mergel- en krijtrots met daarop een laag taaie, gele leem en een vette bovengrond met kalkbrokken. De natuur verschilt er nogal met die van ons in Nederland. Je zou het niet verwachten, maar het is er allemaal later, niet eerder. Daarom al die leverbloempjes, die zo opvallen omdat het andere er nog niet is. De bossen staan er nog kaal winters bij. In Herpen liggen de katjes van de hazelaars er verschrompeld onder, hier in Frankrijk hangen ze nog geelbemmelen te stuiven. Nergens nog Franse bosanemoontjes, geen sleutelbloemen, geen longenkruid...

Tussen Echt en Maastricht zagen we gisteren sleedoorwolken en teergroene meidoornvlekken, maar in Frankrijk is van voorjaarsuitbundigheid niets te merken. Ook in andere maanden merken we dat de Franse natuur later is dan onze Nederlandse. De wollige distels die we in Herpen zaaiden beginnen te pluizen als ze in Frankrijk nog maar net bloeien. Zo zijn ook de wilde cichoreien, de stokrozen en de herfstasters er later. Hoe dat komt, is wel te verklaren. Het vastelandklimaat. En het is er hoger. Het Franse dorp ligt op 300 meter, Herpen op 30 meter, en die 406 km zuidelijkheid kunnen dat hoogteverschil blijkbaar niet compenseren. En daardoor kunnen wij lekker twee voorjaren na elkaar beleven. En wat ook zo prettig is, is dat we elke maand door dat Lorraineweekje twee keer thuis komen.

Zomer 2002

GROOT, GOED EN GEEF

Lierop is een aardig Peellands dorp waar ik veel mee op heb. Het ligt ten zuiden van de lijn Eindhoven-Hellemons. Ertegenaan, wat meer naar het zuiden, ligt de Lieropse hei, onderdeel van het staatsnatuurreserveaat De Strabrechtse en Lieropse Heiden. Ik hou van Lierop en omgeving. Als jongske kwam ik er al want onze Jan-oom was de veldwachter aldaar. Hij was ene goeie mens die met alleman overweg kon. Toen ie op sterven lag (hij woonde toen in Bels bij een van zijn zoons in), verzuchtte hij dat ie zo geren nog eens één efkes de Lieropse bossen zou willen horen. Zijn jongens hebben Jan-ome toen in de wagen gelaaien en zijn naar Lierop gegaan waar ze met hunne stervende vader wel een uur onder de dennen hebben gestaan in den donkere nacht. Thuisgekomen is Jan-ome in dieje zelfde nacht doodgegaan.

Later als beheerder van genoemd heidereservaat en van enkele broeken goorterreinen bij Lierop merkte ik bij aankooponderhandelen over stukskes moeras of percelen hei dat de boeren altijd 'hendiger' werden nadat Jan-oom ter sprake was gekomen.

Iedereen weet dat jagers nogal domechtig zijn omdat ze vrij in het wild levende dieren zo maar doodmaken. Jan-oom vertelde dikkels van ene Lieropse jager die behalve dom ook nogal klunsechtig was. Daar gaat dit rijmke over:

Ene jager in Lierop die was me toch stom!
Ne stommere vinde nergend nog inne.
Die hiel' ene keer z'n geweer andersom -
en toen schoot hum in-ins wat te binnen.

Nou nog wat over die heide. Die zo schoon is en oe zo groot, zo wijd als ge kunt zien. Berken hier en daar en ginderwijd de donkere dennenbossen van Jan-ome en de geminte. Al die kleuren, veul en allemaal o zo zacht van tint en gevuul. Alderhand van paars, breung, gelig, gries.

En daar boven de lucht, wijd, heel hoog en ook wel eens dichtebij: en tis krek of de lucht alle kleuren nog eens dunnekes overschildert. Tis zo stil hier, zo reustig. Ge ziet geen mens, niemend ruupt of kijft. Sst: ge hoort nou ook de kleine dingen die er in de wereld zijn: geriefel van een beestje, gebeez van krekels, gezoem van biejen en zo. Ge hoort zelfs de zachte zuchtjes van zo'n bietje wind dat ge niet eens kunt zien.

De mensen die steden bouwen zijn eigenlijk ook behoorlijk stom geweest. Ze hadden hier, in deez hei, daar alles groot en ruim is, goed en geef, zuiver en schoon, hier hadden ze beter Eindhoven en Hellemons kunnen bouwen. Niet gindswijd daar alles zo vol is en druk, zo vuil en smerig en gevaarlijk.

Herfst 2002

ZOMERSE DAGEN

Als de grote zomer voorbij is, volgt altijd - echt waar: áltijd nog een kort nazomertje van een paar dagen. Dat is het 'Trezekes zomertje', naar het kerkelijk feest van de heilige non Teresia van Avila op 15 oktober. Een 'Sinte-Michielszomerke' duurt zeker acht dagen, maar dat begint al op of vóór 29 september; dan vieren kerk en gelovigen den aartsengel Michael. Als het toegiftzomerke wat laat valt, ná de kilte van Allerzielen en van Sint Hubertus, patroonheilige van de jagers hè toch!, dan is het een 'Sinte-Maartenzomerke' of - in België - ene 'wapenstilstandszomer'. Op Sint Maarten, 11 november, eindigde de eerste wereldoorlog met de overgave van de Duitsers. In Peelland heet de novemberzomer 'kranenzomer'; men ziet en hoort dan 'kroeh kroeh' de kraanvogels. Eerder en later (tot in december) komen er ook wel kranen over en ze blijven in veel jaren een nacht of een paar dagen op vaste pleisterplaatsen uitrusten en spelen of beter weer afwachten, maar de kranen horen veel meer bij zo'n korte herfstzomer, gewoon omdat je dan zelf ook buiten bent. In de Kempen is het late zomertje de 'Piet-van-Molzomer'. Naar Piet

van Mol uit Hoogeloon, die altijd met alle werk even laat was. Als de mensen hem maanden om dit of dat nou te doen, in de zomer, dan antwoordde dieje Piet dat haasten maar ongezonder en onnodig was. 'Ik krêg m'n zummerke nog hendig', zei hij ook, en dat kwam alle jaren uit. Ook in de koudste maand februari zijn er bijna jaarlijks een paar zomerse of bijna-zomerse dagen, rond de veertiende, let maar eens op. Ge ziet dan ineens overwinterende vliegen en spinnen en al een enkele citroenvlinder en ook hommels die laag over de grond naar oude muisnesten speuren. De bijen maken een 'reinigingsvlucht' en doen hun winterpoepje. Ik herinner mij een flinke ruzie tussen mijn opa en oma, toen midden februari opa's biejen oma's schone was op de grasbleek en aan de waslijn vol vlekskes hadden gepoept. Die ze er niet meer uit zou kunnen krijgen, want het waswater was al over de stoep geschrobd en alle spoelwater uit de regenbakken was op. 'Gij ok mi'w biejen!', gromde ze. En opa mompelde iets als 'Verrekte gij mi'we was!', wat hij natuurlijk niet hardop durfde zeggen, en ook niet meende. Het kwam die maandagse wasdag niet meer goed tussen die twee. 'Zund' van dat schoon weer waarvan ze toen niet genoten.

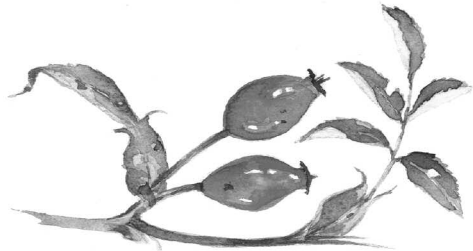
Winter 2002

GELUKKIG-NIEUWJAARZADEN

Toen ik hoorde van Rob Leopold zijn plan om hem bij gelegenheid van het afscheid van de Dikke Zadenlijst (en de rest...) verhaaltjes over belevenissen met zaden op te sturen (tegen beloning), vond ik dat hem ter ere onze kerstzadenmop eens verteld moest worden. Om daarom, Rob...

Jarenlang stuurden wij tegen Kerstmis zakjes zaden rond met een bij dit zaad passende nieuwjaarswens, met gegevens over de betreffende soort, met teeltaanwijzingen en met het verzoek eens te laten weten wat ervan terecht was gekomen. Elk jaar een andere soort natuurlijk. En

altijd een een- of tweejarige: een of andere klaproos, stokrozen, toortsen, koekruid of zoiets altijd-lukbaars. Citaat uit de kerstbrief van het jaar met die zadengrap: “Ieder jaar zit vol beloften en geheimen en maar weinig is zeker. Een naderend jaar is als het zaad dat ge zult gaan zaaien. Ge hebt allen het begin, het zaad, en ge weet niet of het iets zal worden, of er wel bloemen zullen komen en of de vruchten oogstbaar zullen zijn... Hierbij wat zaden van een bijzondere soort. Niet veel, want verzamelen, drogen en bewaren bleken erg moeilijk. Maar weinig exemplaren bleken bovendien rijp zaad te dragen...”. In de brief wordt verder niets gezegd over de soort “want het is verrassend als ge zelf ontdekt wat het is.” We noemden het voorlopig Gremen secreto en vroegen de geadresseerden het met zorg te zaaien en op te kweken, en ons t.z.t. iets te laten weten over hoe en wat. In de loop van dat jaar kregen we bijna geen reacties. Wel wat vragen, enkele vage berichten van iemands die niet wisten of het spul op het kiembed nou onkruid was of het ‘echte’. Alleen ons tante Miet schreef dat ze het maar niks vertrouwde. Geen berichten over groei en bloei, van niemand. Allicht, men dacht natuurlijk dat het mislukken te wijten zou zijn aan eigen onzorg en onkunde. Want het kón gewoon niet lukken. Het betrof namelijk zaad, dat we tussen de poten van grote garnalen hadden gepulkt. Bij de verzending hadden we blaadjes en tot kruimels verfriemelde bloemen meevertakt om eventuele geurherkenning te verstoren. Het jaar daarop verstuurden we foto’s van een tekening van Annie: rechtop uit de grond gegroeide garnalen met marjoleinen ertussen, ons kweekresultaat voorstellend. Met de wens ‘Heb vertrouwen, maar laat u dit jaar niet belazeren’.

Lente 2003

ZWELLING-GELUK

Mijn broer vertelde dat hij onlangs aan het ouderlijk-huis-van-toen had aangebeld en er de heilige plekken had mogen betreden en bemijmeren. Ik vroeg meteen of er nog zwellingen waren; zwelling is Hellemonds voor zwaluw. Nee, natuurlijk. Het is bekant zestig jaar geleden, maar het was voor ons iets zo geweldigs: het zwellingennest boven de deurlijst in onze staapkamer, dat elk jaar weer werd betrokken door hetzelfde (?) paartje boerenzwellings. Het zat vastgemetseld aan het behangpapier, maar ook was er een spijker, meen ik. Ze brengen geluk, zegt men, als de zwellings aan of in uw huis wonen. Zou kunnen. Want mensen die blij zijn met zwaluwen zijn daar ook gelukkig mee. Zie mijn broer en mij: wij zijn nóg gelukkig om een zwaluwnest uit de jaren veertig. Waarom er in Nederland nog maar zo weinig zwaluwen zijn? vroegde er ene in zo'n na-vakantie-weer-thuis-groepje. Hij wist het zelf: omdat hier te weinig bovengrondse telefoon- en lektrieslijnen zijn aan van die palen. Moet je in Frankrijk komen! Daar stikt het van de zwaluwen én van die draden. Waar ze altijd met veel op zitten, er hun jongen voeren en van die twetterliedjes zingen. Maar zwaluwmilieus bestaan uit méér dan telefoondraden. Er moeten ook buitenkoeien zijn en mesthopen, dus vliegen. Er moet bouwspecie zijn te vinden in wegplassen en op beekoevers. Er moeten strooikes liggen. En goede nestelplekken natuurlijk, aan of in huis. Maar er mag zeker niet teveel zwaar verkeer zijn waardoor de nesten lostrillen. Lang geleden woonden zwaluwen aan bergwanden. Doordat er huizen werden gebouwd konden boeren- en huiszwaluwen aan al die kunstrotswanden hun woongebieden uitbreiden. Zwaluwen werden cultuurvolgers. Toen er nog geen draden waren, zaten zwaluwen op boomtakken. Vooral in dode bomen met kale takken, en ook in ijl bebladerde bomen met neergebogen takken, zoals berken. Je ziet dat nog wel als er weinig of geen draden zijn of als het op de draden te heet is. Het gaat erom, denk ik, dat de zwaluwen elkaar willen zien, dat er gemakkelijk naar toe kan worden gevlogen (open aanvliegroute) én dat er uitzicht is, bijvoorbeeld om vijanden te zien naderen.

HERKOMST GEEN GARANTIE

Herpen staat bekend als bouwvakkersdorp en dat komt door de lichte grondsoort. Vroeger keuterden de Herpenaren op hun rogge-erpel-spurrie-geitemelk-koeieromme zandbedrijfkes en door de overschot aan tijd en armoe en aantal kiendjes moesten ze gaan bijklussen op de kleibedrijven van Maaskant en Betuwe. Maar ook als bouw hulp, tot in Rotterdam toe. Omdat hier ook de vogels meer nestbouwervaring en -kunde hebben dan elders - hetgeen voor de hand ligt - , viel het op dat een koppelke eksters achter ons in den hof van de schilder helemaal verkeerd bezig was. Ervaren eksters bouwen elk jaar een sterk nieuw nest geheel volgens de regelen der kunst, vlak in de buurt van het nest van vlee-jaar en dikwijls zelfs óp het vorige nest als de gastboom voldoende stevigte heeft en er nog bouwruimte over is.

De schildershof-eksters waren nog maar leerlingen, dilettanten, wellicht al wel vroegrijp, maar daarmee hadde dan ook alles gehad, dat konde zo zien. Ze begonnen veels te hoog, rond een veels te dun stammeke in enen berk, een veels te zwakke boomsoort voor zo'n zwaar bouwwerk als enen eksternest. Op de bouwplaats zaten veels te weinig zijtakken zodat er nogal veel ophoogmateriaal nodig was. Ze werkten hard en haastig, maar zonder nadenken. Ze raapten geen dor tweedehands materiaal van de grond. Het moet gezegd dat ze keurig vers bouw materiaal uit de naburige bomen draaiden en hakten, allemaal berken en het bouwrijks daarvan is eigenlijk te licht en te onstevig voor buitenbouw. Ze hielden geen rekening met de invloed van de wind die de gehele bouw tijd krachtig waaide en de berken kruin deed overbuigen. Daardoor was de bouwspil niet meer vertikaal en raakte dan ook teveel in de buitenkant van het in aanbouw zijnde nest. Toen de wind eens een dag wegbleef, bleek de toegang niet goed te zitten en die gingen ze afdekken met een wrochtsel van verse takken van robinia en klimroos. In de stormnacht die volgde waaide de hele nieuwbouw uit de robinia. Vanaf mijn dageraadse hometrainer zag ik het jonge stel maar even ver-

baasd en ontredderd zijn. Ze begonnen vrijwel onmiddellijk opnieuw te bouwen en wachtten niet tot de storm wat zou afnemen. De legdrang zal hen wel gedwongen hebben om voort te maken. Daarom werd ook nu niet overlegd en maakten ze dezelfde fouten nog eens. Op precies dezelfde plaats in de gastboom kwam weer zo'n zwaar berketakken-nest, ook schuins aan dezelfde twijg, want het bleef maar waaien. Op ene zondagmorgen was ook dit tweede nest door de wind gevat en naar beneden gesmeten. We vonden in de buurt ervan een paar gave ekster-eikes. Door de storm uit het nest gezwiept, of uit legnoed maar alvast op de grond gelegd om ze later naar boven te dragen? Maar hoe dan? Dat had ik wel eens willen zien.

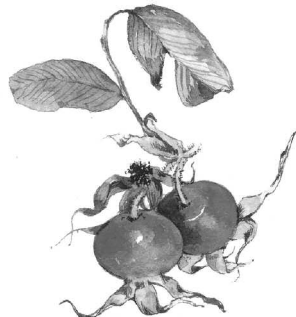
Zomer 2004

GROEN GEBED

De dagen van de jaarkalender zijn opgehangen aan een skelet van christelijke feesten. Er zijn 'heidense' feesten bij waarin het eigenlijke oeroude natuurfest nog altijd kenbaar is. Zoals bij het feest van St. Jan de Doper en bij het kerstfeest. Deze knoeroude lichtfeesten zijn nu de verjaardagen van Joannes, zoon van Zacharias en Elisabeth en van diens 6 maanden jongere volle neef Jezus, zoon van Jozef en Maria. Deze feesten zijn geplaatst op de zonnewenden, 24 juni en 25 december, midzomer met het minste licht en midwinter met de kortste en donkerste dag. Met kerst is alles in rust. Met Sint Jan toont de natuur haar hoogtepunten. De jonge vogels zijn uitgevlogen. Grassen staan in de aar en gaan bloeien. De veldkruiden bloeien volop en het stikt van de vlinders en andere bestuivers. De kruiden op de bosbodem zijn uitgebloeid maar de bomen verlengen nu na een korte rusttijd de al uitgelopen twijgen met 'sintjansloten'.

Juist Sint Jan is gekozen voor het natuurfest van de langste dag. Hij was een echte natuurheilige. Een wilderik, die ergens in de woestijn

leefde en half bloot liep in een niet te groot dierenvel en daarom mooi bruin werd. Hij at sprinkhanen en in de natuur vergaarde hij vruchten en groen. Op de vooravond van Sint Jan hangen wij altijd ene sintjans-tros aan het huis. Overdag hebben we die verzameld en bijeengedaan tot iets moois. Het gebruik komt uit de Kempen. Ik kende het van ons oma, die uit Duizel kwam maar aan haar Beek-en-Donkse achterdeur nog altijd 'den tros' hing. Later kwam ikzelf in Duizel wonen en nam het gebruik over. Nog later in Leende was ik altijd bij de trossenzegening bij de Strijper St. Janskapel. En nu ik allang niet meer onder Sint Jan woon doen we toch nog die eenvoudige plechtigheid en onder het ophangen van de tros aan de gevel vraag ik 'op voorspraak van den Doper en door de symboliek van deze ruiker aan de hemel om bescherming van dit huis tegen brand en bliksem en om vreugde en geluk en vrijwaring van rampspoed en onheilen voor de mensen die er wonen en die er te gast zijn'. Er zijn twaalf planten in de tros. De basis vormen bloeiende lindetakken, walnoottwijg met vruchten en zwarte vlier, de erfbomen. Blad van Gele lis verbeeldt het zwaard waarmee Joannes de kop werd afgeslagen omwille Herodias en Salome. Rode rozen en witte idem symboliseren martelaarschap en onschuld. Varens, graan, gras, korenbloemen zijn de landbouw, het volk. En St. Janskruid, Hypericum natuurlijk, dat nu net begint te bloeien en dat ook jaag-den-duivel heet. Altijd is Hemelsleutel het middelpunt van de tros. Bij ons heet die soort óók St. Janskruid. Hoewel ze nog niet bloeit. Wacht maar: de stengel richt zich van de hangende tros op en temidden van de al verdorrende trosplanten bloeit Sedum telephium omstreeks 29 augustus, dan is het Sint Jan Onthoofding.

Winter 2004

GEZIEN

In een zó vlak waterpas-landschap dat echt niet vlakker kan, met ook zo laat in het jaar nog groene weiden waar in april ineens heel veel paardenbloemen zullen staan, en nu slome droomkieviten staan die maar af en toe eens naar een eindje verder flapvleugelen, met overal zilveren sloten die ginds, waar ook een paar boerderijen zijn, in een punt aan elkaar raken, ja daar valt zo'n stuk zwart land sterk op. Het is niet een versgeploegde zaaiakker, het is tóch een wei, vóór de paarden erin kwamen net zo groen als al het andere. De paarden'wei' zal wel horen bij de boerderij hier vlak achter de dijk. Zeven paarden. Die de grasmat totaal kapot getreden hebben. Het is er modderig. Niet lekker liggen zo. Er groeit niets meer. Er staat een ruif, eromheen waterplassen en drassigheid, in de modder vertrapte plukken hooi. De paarden staan bij elkaar te suffen en te staartzwaaien. Ze lopen eens wat rond in eentonige kringen de hoofden naar de modder hangend. Droevige ogen. Een paard zucht heel diep, snuifdamp wasemt nevelwit uit de neusgaten. Twee paarden beginnen elkaar te jennen. Een derde gaat ook meedoen. Een draait er zich om, doet kontje-wip en strek-gooit de achterbenen richting jenners. Twee andere springen tegen elkaar omhoog, hoofden achterover, lippen opgetrokken, gelige tanden. Hoge brienskreten. De voorbenen klepelen als dorre knuppels tegeneen. Vreemde knakkelgeluiden als in een derde-wereld-film op zondagmiddag. Rondhollen langs de heiningdraad waar repen kunstmestzak zijn aangeknoopt. Ineens omdraaien of plotseling strambeens stoppen. Het achterkomende dier botst tegen de uitdager. Die nu het recht neemt een flinke lel te mogen uitdelen. En dan weer met zijn alle zevenen staan gaan suffen, traag staartwuiven en treurig zuchten. Verveling. Te veel paarden. Te kleine wei. Niks te doen. Te vol. Geen spelfantasie. Te leeg. Te. Alles te. Zwart. Akelig. Anti-oase.

Zomer 2005

VLUGVOGEL

Vanuit het autooke zag ik ene flink-grote vogel neven de snelweg voortdoen. Lopend, niet vliegend. Wel had tie vleugels bezijdens uit voor den evenwicht. Ik kon hem maar amper bijhouden. Toen auto en loopvogel de maxiheid al overschreden hadden, begon ik te beseffen dat ik met iets heel bezunders te doen had. Zulke snelheden zijn gruwelijk hoog voor ene kalekoen. Want dat tut nen kalekoen was kon nie missen. Ik heb daar toevallig veel verstand af. Ik zag nou ook ineens waardoor het dier zo snel voortkon: de vogel had drie poten in de plaats van maar twee zoals andere vogels en gewone mensen die hebben! Nou wilde ik er alles van weten ook. Ik zou er aandacht-trekkende artikelen over kunnen schrijven in orwel-thologische tijdschriften, en beroemd worden. Maar opeens deed de vogel de weg af, het veld in. Bij de volgende afrit verliet ik ook de grote weg om langzaam rijdend mijn zeldzame waarneming in het grote agrarische gebied proberen te hervinden. En ja, daar was ie, bij een boerdrijke. En daar kon ik mijn hartje ophalen, want er liepen veul meer van die driepoten te driepoten. Maar niet ene stond eens efkes stil voor foto of studie, of op kalekoendermanier wat te broebelen. Ik deed dat boerdrijke eens in. In den herd zaten drie mensen te schoften. Ik zei goeiendag en zo en vraagde of zij misschien ook die arige driepootkalekoenders hadden opgemerkt. Welzeker meneer, zei er ene, want die fokken wij zelf. Zodat wij, gebruikers als we zijn, aan de maaltijd tenminste geen ruzing zouden kunnen maken. Want ielk van de drie zou dan ene even grote poot hebben om af te kluivelen. Ik kompiementederde de mannen met de fokreuzeltaten en vraagde of dit kalekoenenvlees lekker deed smaken. Dat wisten de bruurs niet, zeiden de bruurs, want kijk meneer, we hebben er nog nooit genen ene gevangen kunnen krijgen...

Lente 2006

DE LENTE ALS GRENSGEVAL

Er is in het voorjaar een reeks feest- en gedenkdagen die in het verleden ervan van zinvolle betekenissen is voorzien. Carnaval is het eerste voorjaarsfeest, hoewel het dan nog krakend winter is. Het is eigenlijk het feest van de Warmte, ziede? Dat komt door leut en lol, hossen en klossen en het 'arig' uitdossen die daarom nodig zijn.

Maar het is meer, het is zinnebeeldiger en zinnebeeldiger dan het ons lijkt. Carnaval is eigenlijk Vastel- of Vastenavond en die valt - nen avond vlt altijd! - krek op de Grens van Genoeg en Tekort. Er is nog winterveurraad zat in schouwen en kelders maar het eind ervan is al te zien en tekorten zijn te voorspellen. Dus vlak voor de ellende, het vasten, begint, kunnen we het Feest van den Overvloed nog houden. Vr het beginnen van de lange tijd van vasten, onthechten, schoonmaken, louteren, lijden en wat ge er allemaal van kunt maken, eer het verlossing, verrijzenis, opstanding, voorjaar en Pasen is. Het ligt voor de hand dat zo 'n overvloedfeest moet worden gehouden als er nog wat is, speciaal ervoor opzij gelegd misschien zelfs, en niet aan het eind, als alles op en zelfs het graf leeg is. In enen tijd van welvaart, zoals we nou beleven, en ge alles kunt aankomen wat ge wenst, kunde dat haast niet voorstellen. Temidden van overvloed valt overvloed immers niet op. Dus blijft 't Feest van de Warmte hard nodig. Want temidden van de overvloedigheid wordt het hoe langer hoe kouder.

Op een grens zie je tegenstellingen tussen de ene kant en de andere. Zeker als de grens een overgang aangeeft tussen verschillende plaatsen en tegelijk de oorzaak ervan is. Zoals een stadsmuur tussen de bebouwde stad en het open veld of een helling tussen beneden en boven.

Ook in tijd zijn er overgangen, denkt aan ochtendgloren en avendschemering, aan lente en herfst. Men heeft al lang geleden vlak voor het begin van de vasten staande op de overgangsgrens aan den ene kant het Genoeg gezien en gepruufd en de lol genoten en aan den andere kant het tekort en de pijn van het lijden hebben voelen aankomen. Dit

was dé gelegenheid om andere tegenstellingen duidelijk te maken vóór die als gewoon werden geaccepteerd. Bijvoorbeeld meester en knecht, bestuurder en burger, boer en stadsbewoner. Daar de aandacht op vestigen heeft een plaats gekregen in de vastenavondviering. Zódanig dat door de rollen om te draaien de aandacht meer wordt getrokken. Dát heeft de overhand gekregen. Ge ziet met vastenavond dus voornamelijk omdraaiingen, andersomheden. Een gewone burgerjongen krijgt het hoogste ambt, de sleutels van de stad én het blauwe bloed van de Prins, een door de vrouwen ter plaatse gekozen burgemester (Herpen), alle burgers zijn boeren, alle deelnemers zijn knoerissen, bonlanders, oetels, knollenvreters en krabben. Er zijn optochten en geen processies, burgers in mombakkesrol en carnavalswagens zetten de overheid te kakken, toespraken en redematies van kletsers en tonpraters die doorspekt zijn met onzin en lolheid, ónechte zittingen, onechte pliesies, onechte trouwerijen ... En deze symboliek van de omdraaijerij wordt uitgedrukt in een mager getal dat niet veel om het lijf lijkt te hebben. Dat is 11. Twee dunne striepkes, meer niet. Maar dit getal 11 is zeer zinvol om de andersomheid, de vastenavond, aan te duiden. En tis als zodanig heel sterk, ge krijgt tut nie kapot. Ge kunt 11 omdraaijen, op de kop ondersteboven zetten, achtersteveuren zetten. Het blijft 11. Ge kunt de 1 verschuiven tot vóór de 10, dan wordt die 1 en de vroegere 1 wordt 10 en dan bende nog niks opgeschoten. Als ge 't doordemidden knipt, dan hedde er zelfs twee. Ook als ge in de spiegel ernaar ziet, ziede gij 11. Het is lente. Ook de natuur keert zich te binnenstebuiten. Wat dor, dood en begraven leek, naakt en naar, komt tóch tot leven, drukt de aarde opzij en is fris en monter. En omdat het meeste wat we zien letterlijk opgewekt is, is het nú ook de tijd van vrolijkheid en lol, van lachen naar later.

Herfst 2006

ONDERWEG

Toen ik nog niet zoveel dyskinese had, (dat is overbeweeglijkheid, meestal als gevolg van bepaalde medicijnen) kwam ik te weinig buiten omdat ik nauwelijks lopen kon/kan. Omdat altijd binnenshuis zijn niet goed is en om me van het aantrekkelijke buiten te laten genieten, kreeg ik een paar jaar geleden zo een handige driewiel-electro-opschiet-skoeter. Dat voertuig ging vooruit of achteruit (het knopje regelt dat) op de kracht van een accuutje dat je thuis op het net kunt opladen. “Reden verstrekking: onvoldoende mobiliteit”, stond er in de gratis bijgeleverde papieren. Vanwege de verkeersveiligheid was 't masjien laag afgesteld, want alles wat met motoriek en techniek te maken heeft, is bij mij gestoord of slecht ontwikkeld, iedereen ziet dat zo.

Onderwegen zijn er toch mensen die me kennen of niet, à la die ik tegenkom, die efkes een praatje met me willen maken. Ze beginnen met te zeggen dat het goei of kwaai weer is. Ja, zeg dat wel. Dan begint het praatje, het babbeltje, met de vraag hoe het gaat. Ze bedoelen meestal mij en niet het akkukesvoertuig. Gemakkelijk vragen, maar moeilijk antwoorden, want hoe moet je de mensen zeggen waar het pijntje zit en hoe moet je zeggen hoeveel? Want pijn (die je meestal niet eens hebt, weten zij veel ...) kun je niet in een hoeveelheid aangeven, die is niet te wegen of te meten. Het is maar een voorbeeld. Als je in een rolstoel of scootmobil zit, ben je invalide en heb je dus ergens pijn, menen sommigen. Op de vraag hoe het gaat, is mijn antwoord dan dat 'het' op rollekes gaat of ik zeg dat alles met mij ongeveer of novvenant is.

Maar lest wou er ene weten hoe hárd 'da ding' wel ging. Ik zee van ne kilometer of vijf, wind mee hooguit zes kilometer int uur.

Chodz, zee dieje mens toen, dan kunde toch eigenlijk net zo goed gaan lopen!

Lente 2007

HET EERSTE TUINTJE

Al vanaf dat ik acht (of negen) was, heb ik een tuin gehad. Dat verwenplekje langs den hofpad tel ik niet mee. Daar groeide - nou ja, groeide ... - daar was één aardbeiplant die mijn totale ochtendplas kreeg en waar maar twee of drie aardbeien aankwamen die net zo smaakten als hun nutriënt rook.

Mijn eerste tuin was de ontginning van een bouwterrein met een dikke taaie kweekgraszode, zo dik als een schup. Kweekgras, dat heet bij ons 'puinen' of 'pengen'. Het veldje werd spaai na spaai uit het halfwild een jongenstuintje. Een enorme 'begenkenis' voor zo'n menneke. En halfwild is veel moeilijker dan echt helemaal wild, moete weten. Het was naast Nobles, de kinderloze kruidenier, die ene snoep- en sunlichtzeepwinkel had in het buitenste huis van onze rij. Dat gaf in deze tijden (Tweede Wereldoorlog) een gevoel van veiligheid en toestemming. Want ik had niemand gevraagd of het wel mocht. Als iemand (de eigenaar misschien?) bezwaar zou maken, zo redeneerde ik, zou de gehele goegemeente, die bij Nobles kwam, tégen zo iemand zijn. Zij zagen immers liever een door een ijverig ventje tot cultuur omgevormd, geschoefeld en aangegrieseld terrein dan een halfwild pengenveld met hier de afval van erneergestort ligusterhegknipsel, een verfroemeld kinderfietske, en daar ene lekke vergiet en een garbsten gietijzeren plattebuiskachel of fornuis.

De mesthoop was heel bizunder. Tuinafval en losgeschoefeld roet (= onkruid) vormde de basis, veel uitgeschudde en doodgedreugde pen- gen natuurlijk. En verder was het puur mest, gemengd met aarde, omdat het product anders te 'straf' zou zijn. Het was namelijk paardenmest en die was mop voor mop verzameld bij de perdjies en ponniekes op het 'veld' achter ons huis en op aangrenzende veldjes, inclusief het voetbalveld van Helmondia. Op die terreintjes tuierden de eigenaren hun perdjies. De perdemoppen wieren met de schup uit het gras geschupt en vervoerd in het kalkwagentje dat Verdonschot, de terrein-

baas, zelf had uitgevonden en gemaakt uit een kalkstreepbrede band die heel slim door de kalkvoorraad in de bak van het wagentje én over het éne wiel strepen smeerde op het gras van het voetbalveld. De penalty-strepen, de grens- en de weetikveul-strepen (zo weinig verstand van voetballen).

Ik hield de ontginning netjes bij, dat niemand er wat af kon zeggen. Er waren bloemkes om er vanaf te snijen. De ‘bossen’ bloemplanten stonden op rijkes. Nette mensen zetten alles langs een lijn op rijkes, en kiendjes deden hen dat na. Ik herinner me dat ons moeder blij was met ieder boske bloemen, iedere week, het hele groei-jaar door. Ik bietste die bijeen, want overblijvende of vaste planten kunde delen. Ik had ook losse planten, rijkes zaaibloemen uit op de mert gekochte gekleurde zakskes of hergebruikte grauwbroune frommeltuten uit Noblesse winkel met zelf geogste en gedroogde zaaikes. Daar waren ieder jaar Cosmea en Tagetes bij. Kosmossen en Friekanen noemde ik die. Bij de vaste waren de gouden sterren van de Doronicums altijd het eerst. Ze hadden dichte pruiken gele wortels en ik kreeg ze van Oma Verwimp in Duizel en ik noemde ze dus (!) Duizelkruid. Later bleken ze in de boeken ook zo te heten. Ik herinner me ook de Bergkorenbloemen, de Hemdekneupkes of moederkruid, de veelkleurige Lievermannekes of Duizendschonen, en de Snoffels Dianthus, die buurvrouw Gruyters zóveel in randen en krullen in de voortuin had, dat ze in dien tijd met dozenvol geurende snoffelbusselkes naar de mert deed. O ja, de herfstige telephiums, die iedereen Sedámmen nuumde, waren er ook, samen met weelderig in alderhand lila bloeiende tinten Herfstasters.

Voor groenten werd de meeste plaats bestemd. Die waren dan ook voor ons allemaal. Slaai, prei, veul bietjes, selder, kolen en moes, daarbij ook ‘eeuwig moes’ (dan zat ons mam nooit vast), heel wat soorten boontjes (boter-, slaai-, heren-, kievits-, soep-, flodder-, snijbonen, ... en de dreugboontjes of poolboontjes) kwamen in hangboskes in het schuurke. Doppers, peulen en kappesienders. Veel hadden er mooie fantasienamen, maar er waren ook verpakkingen, waar alleen vroeg, middelvroeg, laat, hoog of laag op stond. Wat ‘dubbele witte zonder draad’ was, kon ik begripen, maar bij ‘non plus ultra’ moest ik me een super-

non voorstellen, meende ik.

De meest exclusieve teelten waren in die tijd heel gewoon. Dus ik had die ook, al waren ze niet voor mij, nee, voor geen van ons. De opbrengsten ervan waren uitsluitend voor ons vader en een - kleiner - deel was voor de opa's Iven en Van Leuken. Dat was Tabak - róóktabak - of 'eigen teelt'. Dat ging, maar ik had er heel wat werk aan, want om de paar dagen moesten de rijpe bladeren afgeplukt, vooral van de edelste soort, die wij Deli noemden en die inderdaad veel fijner was dan de boerentabak met dikkere, grotere en grovere ronde bladeren, alleen geschikt voor de pijp. Het blad werd gedroogd door aanrijgen aan ijzerdraad via een snee van een paar centimeters in de middennerf en deze nicotinebladerendraad werd opgehangen op een droge zolder. Sorteren, fermenteren, snijden in grof (pruimtabak en pijptabak) en fijn (sjek voor draaisigaretten) deden onze pap en de opa's zelf. Oproken ook.

Zomer 2007

DE BOOMKRUINENTUIN

Toen Harrie Franken zijne vader gestorven was, praatten wij daar over. Dat hij eigenlijk veel te jong was. Ja, dat ís altijd. Maar hij had niks geleden. Hij was heengegaan in vrede. Hij had zitten lezen, het boek was naast hem in het schaduwgras gevallen. Zo had de moeder van Harrie hem gevonden. Het was zomerdag en het moet heel gemakkelijk zijn geweest. Want het was buiten. Namiddag, zonnig en helder, dun en ijl, geen tegenwind en geen houwmuur of niks. Dan is het niet moeilijk om door de lichte lucht op reis te gaan naar hoe ver ook. Ja, in onze opvatting gaat het boven door. Door de hindernisloze lucht. Niet door het zware en donkere, niet laag door de grond. Het eindigt ook hoog. Hij hoefde allenig maar door de kruin van een middengrote walnotenboom. Maar Harries vader had indertijd die boom zelf in zijnen hof geplant, een eindje van de achterdeur. Dus die kenden elkaar. Dat scheelt.

Zo zouden wij het ook wel willen, hebben we zeker ook gezegd. Ik denk de laatste tijd wel eens hierover en ik herinner me dat gesprek heel goed al is het ook vijfendertig of meer jaren, misschien wel veertig, geleden. Er zullen niet veel mensen zijn die aldus, rustend onder de erfboom beginnen aan het eeuwige dat volgt. Nog zeldzamer zal het zijn dat zij die boom ook zelf geplant hebben. Ik ook niet. Zoals het veel bedaarden vergaat, heb ik het tuintje met de speciekuipkes, de afdakskes en stapelkruikskesmuurkes, met de kweeperen, de vijg en de Helleborussen, met de spitsmuiskes en de tuinpoort-egel, de bosmuisfamilies en de en het pad, die tuin waar ik ruim vijftien jaren in woonde en een relatie mee had, verlaten. Ik zal er nooit naar terugkeren en er nimmer naar informeren. Dit harde besluit is genomen om tenminste de herinneringen aan de geliefde plek gaaf te houden en niet te laten verstoren door een veranderd en wellicht verstoord of verrinneweerd aanzien.

Maar het is altijd vandaag.

Ik woon nu eindeloos ver daarvandaan, wel drie dorpen verder. Het is veel groter, mijn nieuwe dorp. Het heeft een paar straten met eenrichtingsverkeer, een paar verkeerslichten, een voetgangersdomein, een busstation, enkele nieuwe woonwijken met oude namen, modern en ruim, elk is groter dan de oude kom. Schouwburg, postkantoor, nieuw gemeentekantoor, winkelcentrum. Streekmuseum, streekbedaardenhuis, streekpolitiebureau.

Opvallend is het grote aantal flatgebouwen in het centrum waar zij de huizen-met-daken en de grote dorpstuinen vervangen hebben. Aanzien en karakter van het dorp zijn daardoor erg veranderd. Ze hebben een plat dak, zoals de meeste flats, maar deze zijn ook ongeveer even hoog. Want dat komt, is me verteld, omdat er hier maar één aannemer was die zo'n dingen kon bouwen. Die had namelijk een bouwkraan. Geen hoge kraan. Daarom zijn die flats geen van alle hoger dan het kraanbereik.

Hier woon ik nu. Twee hoog. Hoewel ik geen tuin meer heb, heb ik wel waarnemingen die op tuinimpressies lijken. Mijn tuin is om me heen. Door ramen aan een kant is die te zien. Het is de ruimte met de evenhoge flats. Daarom is het dat ik alleen het bovenste ervan zie: de boomkruinen. Het is een hemeltuin eigenlijk. Hij is heel groot en reikt wel een

kilometer ver. Vlakbij in de straat staan jonge paardenkastanjes die dit voorjaar rijker bloeiden. En langer dan anders. Dacht ik. Dat komt omdat ik er hier de héle dag naar kan kijken en vroeger maar af en toe in het voorbijgaan. Zo is het ook met de Japanse kersen langs de invalsweg waardoor ik overdag in de herrie verkeer (door die weg, niet door de kersen) want hier vlakbij is een kruising met stoplichten en dus met veel remmen en weer optrekken. Ze bloeiden heel totaal en heel zuiverwit, die kersen, en ze veranderden de invalsweg in een wekenlange onechte bruidsstoet. Echt dus, want een bruidsstoet is altijd onecht.

Heel in de verte staat trouwens nog een kastanje. Een ouwe. Die zag ik van hieraf meer en voller bloeien dan de mensen die er vlakbij wonen en die er onderdoor lopen. Wat een verschillende tinten groen er zijn! De paardenkastanjes zijn wel van de donkerste. De berken zijn heel ijl-groen omdat er veel licht in valt. Tussen kastanje en berk heeft de boomkruinentuin alle groen dat Annie uit haar eindeloze aquarelblokdoojsje kan penselen.

's Morgens in de schemering begint het feest al. Eigenlijk al eerder, als de grote lijster begint, onafgebroken, uren lang vóór het verkeer uit. Met elk veranderend licht verandert ook het groen. Eerst onduidelijk en grijs overtrokken, maar steeds scherper en groener wordend. Soms is er roze in, de zon is dan vrolijk en vrouwelijk en belovend en de dag zal mooi worden.

Winter 2007

DE GROEI VAN DE HERFST

Het is gewoonte geworden om in de titels van deze stukskes een g te hebben. Meestal denk ik aan iets met groen of groeien. Allicht. Het hele jaar door zie je het in de tuin groeien en je weet daardoor waar je bent en hoe ver het jaar al opgeschoten is. Er is nu - tweede helft september, eerste oktober - nog zoveel groen, dat een tuin- en buitenhart er toch

aan kan zien dat het herfst wordt. Ik zie het vanuit de flat aan de boomkruinen, onderweg heen en terug zie ik vanuit het busje naar en van de dagopvang hoe het buiten vordert, hoe het groeit.

Het begint in de bomen. Hier vlakbij is een straat met een aanplant van Valse Christendoorns, Gleditsia, die die hoek in een korte tijd in zoveel vrolijk zomers geel zetten. Overal zien we de 'snijbonenbomen' in vlam staan. Totaal geel, maar ingetogener, bescheiden pronkend, worden ook de Tulpenbomen met hun afgeknipte bladpunten. Binnenkort zullen we dat ook te zien krijgen bij de Amberboom, maar die ondergaat een totale verkleuring in scharlaken. En wat zijn die Pluim-essen ook ineens en zo hélemaal roodgekruind geworden! Wat een genoeg geeft dat.

Andere bomen beginnen bovenaan. Je wéét dat het peppels zijn die ginderwijd met geel blad boven en groen onder staan te rammelen.

Sommigen blijven juist onderin de kruin nog een week of wat het blad houden. Door leeg te waaien laten de bomen de eksternesten weer boven het veld groeien. Alle esdoorns, zie ik nu, beginnen hun slaap ook bovenaan in rooisige tinten. Nog weer andere boomsoorten - oh, wat veel soorten we hebben! - blijven zomers groen, nog maanden lang. De berm langs de rijksweg zijn frisgroen. Een maand of zo geleden zijn ze gemaaid maar er is zoveel groei-energie in dat ze gewoon doorgaan met hun werk af te maken, zodat er overal bloeiplekken zijn.

Vooraf het geel valt me op. Boerenwormkruid is er het meest, het bloeit hartje winter nog. Van de tweede-bloei-Margrietten weet je dat dit stuk van de A50 nog maar een paar jaar oud is, nog een paar jaar en je ziet ze helemaal niet meer.

Er is (nog) zoveel. Overal doet het op de winter aan. Iedere dag weer wordt stukske na stukske het land aan ons teruggegeven nu overal de voedermais wordt gemaaihakseld en weg gereden. De schapenwei die grauer en leger gevreten werd, wordt, nu de schapen eruit zijn, van dag tot dag weer groen en groener. Maar toch bespeur je al het voorjaar.

Zie je die knoppen, dát worden bladeren, dat een nieuwe twijg, en dit hier wordt zeker een bloem. En je wéét dat er onder de grond nog van alles is of komt, aan spruiten, uitlopers, kiemen, zaden en zo.

De wind doet ook aan dit groeiproces mee. Soms is hij er niet, omdat

hij ergens anders nodig was. Waar hij heen is, weten hij noch wij. Maar hier is er dan een heerlijk nazomerke, dat bij ons kranenzomer en elders indian summer heet, maar dat gebeurt zonder kraanvogels en zonder Indianen. Soms is-ie er echter zo duidelijk en zo herfstig en donker dat je beter binnen kunt blijven. De zon is er dan niet, de wind is krachtiger dan ooit en hij kijkt erg boos. Hij brengt regen mee en ook kou. Je herkent die stoppelknolplukkerskou en je ziet die aan de dunne lucht en aan de gezichten van die langs komen gefietst. Er lijkt steeds meer hemel te komen. Niet omdat die lager hangt en je hem bijna aan kunt raken, maar omdat door de bladval het houtgewas doorzienbaarder wordt.

Het is stiller nu, nu de dagen korter zijn geworden. De vogels zingen niet meer om de wijfjes tevreden te stellen en ze hebben geen gekrakeel meer met de buurlui over van wie dat stukske grond nu eigenlijk is. De geluiden van trekkers en gasten zijn voorzigtiger, ijler, dunner. We horen het babbelgakken van samengetroefte wintergasten, zrijekt-zrijekt van door- en overtrekkende lijsters, kroeh-kroewen van langsreizende kranen, en dichterbij gestechel van mussen die wachten op het uitkloppen van het tafelkleed en het getiktik tegen het keukenraam van weer hetzelfde roodborstje.

Zo kun je de herfst zien, voelen, horen. Je ruikt de afgevallen blaren, de paddestoelen, de laag over het land schuivende rook van de sluimer-smeulende aardappelloofvuurkes. Vooral bij mensen die al het mooie van de herfst en winter niet kunnen ervaren - bijvoorbeeld omdat zij niet buiten komen - groeit hevig en heftiger een verlangen.

Naar een nieuwe lente. En een nieuw geluid.

Lente 2008

TIJD

Het leven van een mens bestaat uit tijd. Hij begint ergens een keer en hij houdt ergens op. Dan is hij uit de tijd en wordt een keer vergeten. Of herdacht.

Als je van iemand zegt dat ie jong of oud is, weet je hoe hij er aan toe is zonder dat je hem ziet en zonder dat hij erbij is.

Jong, oud, beginnen, ophouden, een keer, zijn, vergeten... In dit korte stukje tekst heb ik zonder opzet al heel wat begrippen van tijd of die een tijdsaanduiding vergen, gebruikt.

Tijd wordt verknipt, gedeeld, gemeten, in stukjes gedaan. Om te weten waar je aan toe bent, wanneer je van huis moet, wanneer je jarig bent, hoe laat je trein gaat, wanneer je naar school moet, wanneer je gepensioneerd wordt, wanneer dat zaaisel gezaaid is en wanneer het op zal komen,...

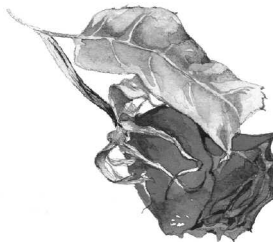
Tijd zat, komt tijd, komt raad, tijd van leven hebben, zijn tijd duren, tijd tekort hebben, tijd is geld, de tijd zal het leren, slechte tijden, de goeien ouwen tijd, duur uw uur - beidt uw tijd, de tijd gaat voorbij, tijd tekort komen, dát was me'nen tijd,... Talloos zijn de uitdrukkingen over en met de tijd. Daar zie je aan dat tijd belangrijk is. Toch is tijd heel gewoon. Hij is eeuwig, hij is altijd. Ook als de wereld zal zijn vergaan. Pas toen de mens kwam, is die de tijd gaan meten en tellen. Hij wist al wel wat een dag was en dat het 's avonds altijd met een schemering donker werd en dat die dag dan voorbij was, dat er weer een dageraad en een nieuwe dag zou beginnen. En dat er regelmaat, ritme was in de opvolging van de dagen, en ook in wat hij seizoenen en jaren ging noemen.

Tijd is niet om voorbij te laten gaan. Tijd moet duren. Zonder tijd gebeurt er niets. Het woord gebeuren houdt al tijd in. Proces ook. Tijdens (daar heb je 't al!) processen ontstaan er nieuwe dingen binnen wat er al is. Of uit wat er al is. De tuin heeft veel met tijd. Hij verandert. Er is een proces gaande. Behalve andere factoren en vormen wordt hij

ouder. En kostbaarder. Want iets wat oud is, is kostbaarder en zeldzamer dan een idem jonger. Het aspect tijd vind ik te weinig aandacht krijgen in de groene wereld. Ook in de tijdschriften. Ook in Oase. Een tuin is zoals hij zich aan ons openbaart een produkt van ruimte én tijd. Daarom moeten we hem niet voor even, maar voor langere duur maken. Dit is Oase-les 1.

Tenslotte een overweging. Tijd is kostbaar. Als dat waar is, wat arm zijn dan de mensen die geen tijd hebben.

Willem Iven

Een bundeling van 35 columns van Willem Iven, verschenen in het tijdschrift Oase, vanaf de lente van 1997 tot en met de lente van 2008.

Benijdenswaardig fantasierijke verhalen, vol humor en typische 'Willem Iven woorden' (stoppelknolplukkerskou). Observaties en overdenkingen van een rasverteller, een tuinman in hart en nieren. Optimistisch, schalks van toon, nooit bitter of pedant, hoe kwaad hij zich ook soms om het verlies van zoveel moois om hem heen kan maken.

Er komt toch altijd weer een nieuwe lente, een nieuw geluid.

Met
de
zachte

g

Willem Iven